

INTEGRACJA
EUROPEJSKA
—
POLSKA
PERSPEKTYWA

INTEGRACJA
EUROPEJSKA
—
POLSKA
PERSPEKTYWA

Redakcja naukowa

Zbigniew Czachór
Tomasz Grzegorz Grosse
Waldemar Paruch

Wydawnictwo Sejmowe
Warszawa 2018

Recenzja wydawnicza
Dr hab., prof. UJK Arkadiusz Adamczyk

Projekt okładki i stron tytułowych
Hubert Sander

Streszczenia w języku angielskim
Katarzyna Bartuzi

Redakcja
zespół

Korekta
Kamila Tomecka

© Copyright by Kancelaria Sejmu
Warszawa 2018

ISBN 978-83-7666-580-1

KANCELARIA SEJMU
Wydawnictwo Sejmowe
Wydanie pierwsze
Warszawa 2018

<http://wydawnictwo.sejm.gov.pl>
e-mail: wydawnictwo@sejm.gov.pl
Druk i oprawa

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Tomasz Grzegorz Grosse <i>Wprowadzenie</i>	9
Część I. Diagnozy i oceny	
Bogdan Jacek Góralczyk <i>Kryzysy w Unii Europejskiej: geneza i konsekwencje</i>	29
Zbigniew Czachór <i>Strategiczny program Unii Europejskiej w okresie zmian. Jak Europa i jej unia zamierza nas „chronić, wspierać i bronić”? Analiza subwersyjna</i>	51
Tomasz Grzegorz Grosse <i>Federacja w Europie, czyli dążenie do utopii?</i>	79
Krzysztof Zuba <i>Quasi-państwo jako model rozwoju Unii Europejskiej</i>	107
Ireneusz Paweł Karolewski <i>Obywatelstwo, tożsamość a demoi-kracja w Unii Europejskiej</i>	127
Tomasz Kubin <i>Potencjalne reformy systemu instytucjonalnego Unii Europejskiej w kontekście wzmocnienia jego legitymizacji</i>	149
Część II. Prognozy i scenariusze	
Janusz Józef Węc <i>Unia Europejska na historycznym zakręcie. Bieżące wyzwania i scenariusze ich przezwyciężenia</i>	173
Waldemar Paruch <i>Źródła orientacji eurealistycznej w Polsce. O myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości</i>	213
Rafał Riedel <i>Młode wino w starych bukłakach, czyli o przyszłym modelu fiskalnym w Unii Europejskiej</i>	243
Janusz Ruskowski <i>Od finalité politique do multifinalité. Teoretyczne podstawy zwrotu w paradygmacie poznania przyszłej Unii Europejskiej</i>	265

Piotr Tosiek	
<i>Scenariusze rozwoju Unii Europejskiej w ujęciu liberalnej międzyrządowości</i>	283
Krzysztof Malinowski	
<i>Rola Niemiec w przemianach Unii Europejskiej. Prognoza</i>	305
Filip Tereskiewicz	
<i>Czy Unia ma przyszłość? Wizja współpracy europejskiej na arenie międzynarodowej w eurosceptycznym dyskursie</i>	325
Część III. Perspektywy i wyzwania	
Katarzyna Żukrowska	
<i>Priorytety dla integracji europejskiej na najbliższe lata widziane z perspektywy ekonomisty i politologa</i>	353
Artur Nowak-Far	
<i>Jaki model gospodarczy będzie realizować Unia Europejska?</i>	379
Joanna Dyduch	
<i>Konsekwencje sekurytyzacji dla przyszłości integracji europejskiej. Perspektywa polska</i>	395
Mariusz Ruszel	
<i>Wyzwania i perspektywy rozwoju bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego do Unii Europejskiej</i>	417
Monika Trojanowska-Strzęboszewska	
Radosław Zenderowski	
<i>Imigracje jako wyzwanie dla europejskiej polityki</i>	435
Maciej Walkowski	
<i>Unia Europejska wobec chińskiej koncepcji Nowego Jedwabnego Szlaku. Szanse i zagrożenia wynikające z realizacji projektu</i>	465
Wojciech Gagat	
<i>Wygaszanie polityk sektorowych Unii Europejskiej: zarys konceptualizacji problemu badawczego</i>	487
Konstanty Adam Wojtaszczyk	
<i>Państwa, instytucje i społeczeństwa unijne w procesie integracji europejskiej</i>	505
Cezary Kościelniak	
<i>Kościół wobec nowych wyzwań Unii Europejskiej</i>	521
Magdalena Musiał-Karg	
<i>Referendum – instytucja wpływająca na przyszłość zjednoczonej Europy. Brexit a kształt Unii Europejskiej</i>	541
Streszczenia (Summaries)	563
Biogramy autorów	591
Indeks osób	601

Wykaz skrótów

EAO	Europejska Agencja Obrony
EBC	Europejski Bank Centralny
EBI	Europejski Bank Inwestycyjny
EFiS	Europejski Fundusz na rzecz Inwestycji Strategicznych
EFR	Europejski Fundusz Rozwoju
EFTA	Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu
EFO	Europejski Fundusz Obronny
EFW	Europejski Fundusz Walutowy
EIO	Europejska Inicjatywa Obywatelska
EIU	Europejska Inicjatywa Ustawodawcza
EMS	Europejski Mechanizm Stabilności
EOG	Europejski Obszar Gospodarczy
EPL	Europejska Partia Ludowa
ESBC	Europejski System Banków Centralnych
ESG	Europejska Strefa Gospodarcza
ESGD	Europejski System Gwarantowania Depozytów
ESGiP	Europejska Straż Graniczna i Przybrzeżna
EUBiO	Europejska Unia Bezpieczeństwa i Obrony
EUW	Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu
EWWiS	Europejska Wspólnota Węgla i Stali
JAE	Jednolity Akt Europejski
JFRiUL	Jednolity Fundusz ds. Restrukturyzacji i Uporządkowanej Likwidacji
KE	Komisja Europejska
MFW	Międzynarodowy Fundusz Walutowy
PE	Parlament Europejski
PSW	Pakt Stabilności i Wzrostu
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

Wykaz skrótów

TPHiI	Transatlantyczne Partnerstwo w dziedzinie Handlu i Inwestycji
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
TUE	Traktat o Unii Europejskiej
UE	Unia Europejska
UGW	Unia Gospodarcza i Walutowa
WESA	Wspólny europejski system azyłowy
WMO	Wspólny mechanizm ochronny
WPBiO	Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony
WPZiB	Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa

Część I
Prognozy i scenariusze

Kryzysy w Unii Europejskiej: geneza i konsekwencje

1. Wstęp

Unia Europejska jest specyficznym tworem na arenie międzynarodowej. Nie jest federacją, chociaż najpierw „ojcowie-założyciele”, a potem przede wszystkim przedstawiciele głównego nurtu rozważań nad procesami integracyjnymi, czyli neofunkcjonalisci (David Mitrany, Leon Lindberg, Ernst Haas)¹, o takim właśnie efekcie – *finalité politique* – marzyli. Nie jest również UE klasyczną konfederacją, czyli sprzymierzeniem państw, o jakim marzy ostatnio coraz większa grupa polityków i ugrupowań politycznych na europejskiej scenie. A to z tego względu, że mamy w Unii do czynienia z wymieszaniem instytucjonalnym, czyli instytucjami międzyrządowymi, jak główne gremium decyzyjne, czyli Rada Europejska, oraz ponadnarodowymi, jak Komisja Europejska czy Parlament Europejski. Nie jest wreszcie UE, wbrew powszechnemu mniemaniu, klasyczną organizacją międzynarodową, bowiem w istocie jest to bezprecedensowy proces, a zarazem próba tworzenia podmiotu ponadnarodowego na scenie globalnej. W tym sensie, co godne podkreślenia, UE jest organizmem wyjątkowym, wręcz unikatowym, a zarazem znajdującym się *in statu nascendi*, a więc ciągle w trakcie tworzenia.

Podstawowy problem związany z funkcjonowaniem UE polegał i polega na tym, że zawsze był to organizm funkcjonujący na zasadzie „od kryzysu do kryzysu”, a w przypadkach szczególnych napięć, czy trudności – wydawałoby się – nie do rozwiązania, do akcji zawsze włączały się stolice największych państw członkowskich, począwszy od tych najważniejszych, czyli Berlina i Paryża (stąd używany niegdyś poręczny skrót Merkozy, łączący panią kanclerz Angelę Merkel z prezydentem Nicolasem Sarkozym), by zaistniały spór, zator czy węzeł gordyjski przeciąć.

W niniejszym opracowaniu stawiana jest jednak hipoteza badawcza, że w chwili obecnej, czyli pod koniec 2017 r., w UE nagromadziło się tak dużo różnorodnych i poważnych problemów, że poprzednie podejście „od kryzysu do kryzysu” jest już całkowicie nieadekwatne do istniejących wyzwań. Potrzebna jest zupełnie nowa

---

¹ Vide świetne opracowanie: S. Konopacki, *Neofunkcjonalistyczna teoria integracji politycznej Ernsta Haasa i Leona Lindberga*, „Studia Europejskie” 1998, nr 3, s. 105–115.

koncepcja, a nawet nowa wizja dalszego rozwoju tak cennej przecież integracji, dzięki której kontynent europejski nie zaznał wojny (z małymi wyjątkami lokalnych kryzysów i niestety poważniejszymi aż trzema wojnami bałkańskimi na terenach byłej Jugosławii w latach dziewięćdziesiątych minionego stulecia). Dlatego też opracowanie to dzieli się na dwie wyraźne części. W pierwszej dokonana jest próba opisu i diagnozy narosłych na kontynencie kryzysów, w części drugiej natomiast nakreślenia scenariuszy przyszłości integracji, a tym samym nowej rzeczywistości na całym kontynencie (nie tylko w ramach UE), ponieważ taki właśnie wymóg i scenariusz wydaje się być i spodziewany, i wymagany, a raczej także nieubłagany. Innymi słowy, najpierw mamy diagnozę, a potem prognozę, gdyż to teza druga tego studium, utrzymywanie obecnego stanu rzeczy jest – po pierwsze, praktycznie niemożliwe, a po drugie i ważniejsze, jest drogą donikąd, a nawet scenariuszem nowego, jeszcze większego kryzysu, tym razem o wręcz egzystencjalnym wymiarze. Ujmując rzecz inaczej, jedynym pozytywnym dla UE i jej państw członkowskich rozwiązaniem jest ucieczka do przodu, chociaż kolejny podstawowy problem polega na tym, że zarówno poszczególne państwa członkowskie, jak też, tym bardziej, ugrupowania i partie polityczne, mają na ten temat zupełnie odmienne poglądy.

2. Unia Europejska pogrążona w kryzysach

Początków obecnych problemów UE i w UE należy szukać już dawno. Niektórzy uważają zresztą, a autor tego opracowania opinię tę podziela, że zarodków kryzysu i kryzysów należy szukać już w samej genezie integracji europejskiej (UE narodziła się dopiero po Traktacie z Maastricht, po blisko czterech dekadach wysiłku integracyjnego), bowiem wizja integracji miała w sobie od zarania swych dziejów wkomponowany swego rodzaju grzech pierworodny, jakim był fakt, że był to projekt politycznych i akademickich elit, podczas gdy społeczeństwa były z niego w dużej mierze wykluczone (mimo że od 1979 r. wybory do PE miały w państwach członkowskich charakter powszechny).

Problemy rozpoczęły się wówczas, gdy trzeba było do tych procesów włączyć społeczeństwa, czyli poprosić je o akceptację decyzji zatwierdzonych już przez poszczególne instytucje czy gremia. Taka zdarzyła się wiosną 2005 r., kiedy to przygotowany już przez „grupę mędrców” i specjalny Konwent Europejski pod przewodnictwem byłego prezydenta Francji Valéry’ego Giscarda d’Estainga, przedłożył do ratyfikacji państwom członkowskim – lub ich parlamentom, co zależało od zapisów konstytucyjnych w każdym z nich – przygotowany już, liczący 278 stron, projekt pn. „Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy”². Wtedy okazało się,

---

² Pełny tekst w języku polskim można znaleźć na stronie: <https://europa.eu/european-union>, dostęp 23 VIII 2017.

że w krótkim interwale czasowym społeczeństwa najpierw Francji (29 maja; tylko 45,13 proc. głosujących powiedziało „tak”), a następnie Holandii (1 czerwca; aż 61,6 proc. uczestników referendum powiedziało „nie”)³ projekt wspólnej Konstytucji odrzuciły, w istocie wywracając dotychczasową ścieżkę integracji, a przy okazji zadając, kto wie czy nie śmiertelny, cios teoriom neofunkcjonalistycznym i federacyjnym, które od tamtej pory znalazły się w wyraźnym odwrocie (dziś jej wyrazistymi eksponentami są tylko nieliczni liberałowie, z byłym premierem Belgii, dziś europosełem Guy Verhofstadtem⁴ na czele). Już wtedy cały projekt europejski wyraźnie stracił dynamikę i kierunek. Można więc twierdzić, że mimo przyjęcia i wejścia w życie 1 grudnia 2009 r. traktatu z Lizbony⁵ (zwanego, co znamienne, „rewizyjnym”, tzn. zastępującym prawdziwą Konstytucję, a więc niejako z definicji przejściowym), można mówić o trwałym kryzysie konstytucyjnym w UE i całej Europie. Federaliści stracili, zyskały natomiast siły narodowe i ugrupowania opowiadające się za „Europą Ojczyzn”, jakiej chciał kiedyś Charles de Gaulle, a więc wyznawcy koncepcji luźnej konfederacji⁶.

Tak narodził się pierwszy, poważny kryzys w UE, który niestety do dziś nie został rozwiązany czy zażegnany. Tymczasem trzy lata później ujawnił się kolejny kryzys, na światowych, a przede wszystkim zachodnich rynkach. Narodził się w Stanach Zjednoczonych Ameryki, do UE przyszedł z pewnym opóźnieniem (dopiero w 2010 r.), ale za to osadził się na europejskim kontynencie znacznie mocniej, a przy tym wyłonił kilka zupełnie nowych problemów i zjawisk, takich jak:

– Narastająca świadomość, że wprowadzona 1 stycznia 1999 r. waluta euro, a w ślad za nią strefa euro (od 1 stycznia 2002 r.) zostały powołane do życia na podstawie kalkulacji i woli politycznej, a nie rachunku ekonomicznego, o czym ekonomiści wiedzieli od dawna. Narodził się dysonans między ponadnarodową strefą walutową, a narodową w dalszym ciągu polityką fiskalną i narodowymi budżetami, co ma znamiona kryzysu strukturalnego, a więc o charakterze trwałym, i wymaga jakiejś nowej wizji pójścia do przodu – albo w kierunku ścisłego zintegrowania wszystkich polityk i przeniesienia ich na szczebel ponadnarodowy, albo wręcz odwrotnie, wycofania się z tego kierunku, co może oczywiście grozić osłabieniem, a nawet rozwiązaniem Eurolandu;

³ Wnikliwa analiza: L. Beehner, *European Unione: The French & Dutch Referendums*, Council on Foreign Relations, June 1, 2005, <https://www.cfr.org>, dostęp 23 VIII 2017.

⁴ *Vide* jego argumentację: G. Verhofstadt, *Europe's Critical Elections*, <https://www.project-syndicate.org>, dostęp 23 VIII 2017.

⁵ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., Dz.U. nr 203, poz. 1569.

⁶ Tezę tę stawiam ponownie, po wcześniejszych opracowaniach na ten temat: B. Góralczyk, *Powrót Historii, czyli rewolucja antyliberalna*, „Studia Europejskie” 2017, nr 1, s. 9–32; *idem*, *Europa: powrót historii (w dziesięciu odstępach)*, [w:] *Przyszłość – świat, Europa, Polska*, Komitet Prognoz Polska 2000 Plus, 2016, vol. 1/33.

– Kryzys gospodarczy w Europie przybrał też inny wymiar, raz nazywany obrazowo, choć obraźliwie dla bezpośrednio zainteresowanych, strefą PIGS (od *Portugal, Italy, Greece and Spain*)⁷, a jeszcze częściej grexitem, a więc głębokim kryzysem w Grecji, ujawnionym w całej okazałości w 2010 r., który z jednej strony groził wymuszonym wyjściem tego państwa ze strefy euro, a z drugiej ujawnił, że Grecja, podobnie jak pozostałe państwa grupy PIGS, a nawet całego basenu Morza Śródziemnego (bo jak najbardziej chodziło też o Cypr, a w kłopoty gospodarcze popadła również Francja), mają poważne problemy z przestrzeganiem tzw. kryteriów konwergencji albo z Maastricht, a więc dotrzymywaniem wymogów ekonomicznych stawianych kandydatom przed uzyskaniem członkostwa w UE⁸. Chodziło przede wszystkim o utrzymanie w ryzach długu publicznego i deficytu budżetowego. Na przykład dług publiczny nie powinien przekraczać 60 proc. PKB, podczas gdy np. w Grecji u progu kryzysu był dwukrotnie wyższy, a w innych państwach regionu sięgał 100 proc. Dowodziło to, że będąc już członkiem UE te państwa dość luźno, by nie powiedzieć frywolnie, podchodziły do stawianych im wymogów;

– Z kryzysu euro i grexitu wyłonił się zupełnie nowy podział na kontynencie europejskim, o charakterze socjalnym i ekonomicznym, jakim jest oś Północ-Południe. Podczas gdy państwa basenu Śródziemnomorza borykały się z trudnościami i kryzysami, Niemcy, państwa skandynawskie (poza Finlandią) czy grupa Beneluksu miały się dobrze, co jeszcze bardziej pogłębiało frustrację tych pierwszych, gdzie szybko ujawniły się i uaktywniły ugrupowania i nurty polityczne jawnie wykorzystujące społeczne frustracje i niezadowolenie do swych politycznych celów;

– W powyższym nurcie należy wyodrębnić jeszcze jeden element, jakim jest rosnąca dominacja ekonomiczna (a w ślad za tym polityczna) Niemiec na kontynencie. Podczas gdy tyle innych państw na kontynencie, włącznie z kluczową dla procesu integracyjnego Francją, boryka się z gospodarczymi kłopotami, Niemcy zdają się kwitnąć. Na przykład: niemal wszystkie państwa członkowskie UE borykają się z deficytami budżetowymi, często wykraczającymi ponad kryteria konwergencji, podczas gdy Niemcy przez ostatnie lata – przeciw kryzysowe na kontynencie – legitymują się poważnymi nadwyżkami budżetowymi (według danych Eurostatu), rzędu niemal jednego procenta (2015 – 0,7 proc., 2016 – 0,8 proc.)⁹.

---

⁷ Pierwotnie było to PIIGS, bo wchodziła w ten skład jeszcze Irlandia, ale ta dość szybko wydo była się z największego dołka.

⁸ Zwiększy materiał analityczny na ich temat na portalu NBP: <https://www.nbpportal.pl>, dostęp 24 VIII 2017.

⁹ Pełna tabela: <http://ec.europa.eu>, dostęp 24 VIII 2017. Wynika z niej, że Irlandia w szczycie kryzysu, miała ten deficyt w wysokości aż 32,1 proc. w roku 2010 i 12,6 w roku 2011 (tylko 0,6 w 2016), a Grecja w wyniku kontrowersyjnej polityki zaciskania pasa z dwuprocentowym deficytem pożegnała się dopiero w roku 2014, a za 2016 po raz pierwszy wykazała nadwyżkę rzędu 0,7, jednak przy nadal bardzo wysokim poziomie społecznej frustracji i niezadowolenia.

Całość prowadzi do wniosku wielu specjalistów, że jedynie Niemcy mogą uratować strefę euro, co na ogół nie jest kontestowane, ale po drugie i ważniejsze, co jest już przedmiotem poważnego sporu, właśnie Niemcy powinny zamienić się we wspólnomyślnego darczyńcę (i np. pomóc umorzyć potężny dług Grecji) albo też – po prostu wyjść ze strefy euro, jako organizm dla niej za silny w stosunku do innych. Tezy takie stawiają tej miary fachowcy, co znany gracz giełdowy i filantrop George Soros¹⁰ oraz noblista z ekonomii Joseph Stiglitz¹¹.

Jak widzimy, kryzys gospodarczy w 2008 r. przyniósł Europie i UE zupełnie nowe wyzwania i problemy, z którymi nie można już sobie radzić w dotychczasowy i konwencjonalny sposób, a tym bardziej chować głowy w piasek na zasadzie, że „jakoś się ułoży” (co jest częstym zarzutem wobec zbiurokratyzowanych instytucji europejskich). W tym świetle potrzebne są nowe pomysły i wizje, kreatywne myślenie, ucieczka do przodu, szukanie innych niż dotychczas rozwiązań. Ta oczywista prawda na szczęście powoli – zbyt powolnie, chciałoby się rzec – dociera do europejskich i unijnych elit.

A to dlatego, że na pełzający kryzys konstytucyjny i uzupełniający go różnorodny i głęboki kryzys gospodarczy, z poważnymi konsekwencjami socjalnymi i napięciami społecznymi, natychmiast wykorzystywanymi przez ugrupowania eurosceptyczne i wykorzystującymi je do swych celów, tzn. składania całej winy na UE i jej instytucje, nałożyły się kryzysy następne, które dotyczą przede wszystkim szeroko rozumianej sfery bezpieczeństwa, tak wewnętrznego, jak i zewnętrznego UE.

Równie niespodziewanie jak kryzys gospodarczy z 2008 r., w 2014 r. wybuchł kolejny kryzys – bezpieczeństwa, najpierw na granicach zewnętrznych, potem wewnątrz UE. Narodził się on w konsekwencji Euromajdanu w Kijowie, a następnie włączenia się Federacji Rosyjskiej w kryzys ukraiński (zwróćmy wagę, że wywołany z powodów europejskich, a mianowicie faktu niepodpisania przez poprzedniego prezydenta Wiktora Janukowycza przygotowanej już umowy stowarzyszeniowej z UE, co wywołało wściekłość obywateli). Przedmiotem troski Zachodu stało się przede wszystkim siłowe zajęcie przez Rosję półwyspu Krym, co doprowadziło do pierwszej tego typu – nie licząc wspomnianych wyżej wojen post-jugosłowiańskich – wymuszonej zmiany granic w Europie od czasu II wojny światowej¹². W ten sposób, by tak to ująć, zapłonęły granice zewnętrzne UE, na co – jak się okazało – nie była ona zupełnie przygotowana.

Tym bardziej że ten kryzys zewnętrzny objął nie tylko Ukrainę i wschód kontynentu, ale też południe, bowiem dokładnie w tym samym 2014 r. brutalnie

¹⁰ G. Soros, G.P. Schmitz, *The Tragedy of the European Union*, New York 2014, s. 23.

¹¹ J. Stiglitz, *the EURO. How Common Currency Threatens The Future of Europe*, New York–London 2016, s. 30.

¹² R. Kuźniar, *Ukraine – Europe’s hic Rhodus, hic salta*, [w:] *European Union on the Global Scene. United or Irrelevant?*, ed. B. Góralczyk, Warszawa 2015, s. 63–65.

wszedł na scenę samozwańczy, nieuznany do dziś przez nikogo twór o nazwie Państwo Islamskie (ISIS, ISIL, arabs. – *Deash*)¹³, który okazał się wcale nie mniejszym wyzwaniem niż kryzys na Wschodzie. Przyniósł on ze sobą nie tylko próbę zbudowania współczesnego kalifatu, czyli islamskiego państwa religijnego, ale przede wszystkim bezprecedensowe we współczesności akty bestialstwa i barbarzyństwa, co pociągnęło za sobą masowy, idący w miliony *exodus* ludności z terenów przezeń zajmowanych, nade wszystko z targanej już wcześniej krwawą wojną domową Syrii.

Kryzys ten w 2015 r. przyniósł ze sobą kolejne zjawisko, a zarazem wyzwanie wobec UE, jakim była bezprecedensowa fala uchodźców kierujących się na kontynent europejski, największa wędrówka ludów od czasów II wojny światowej. Zjawisko to nie było nowe, a jego synonimem już wcześniej stała się maleńka wyspa włoska Lampedusa. W 2015 r., przede wszystkim poprzez – nie do końca wyjaśnione – uwolnienie tam przez władze Turcji (w której w owym czasie znalazło się w obozach szacunkowo ponad 2,5 mln migrantów i uchodźców z Syrii i innych obszarów), do UE, zupełnie nową tzw. ścieżką bałkańską, przez Grecję, Macedonię, Serbię, Chorwację i Węgry, a nie tylko – jak było dotąd – przez Włochy czy Hiszpanię, zaczęła napływać bezprecedensowa co do wielkości fala migrantów, na którą zarówno europejskie stolice i rządy, jak też instytucje unijne najwyraźniej nie były przygotowane. Według oficjalnych danych wyspecjalizowanej agencji Frontex, przez wielu podważanych jako zaniżone, w 2015 r. przybyło do UE 764 tys. uchodźców (z terenów objętych działaniami wojennymi) oraz migrantów (o charakterze socjalnym, szukających w UE lepszych szans życiowych). W wyniku specjalnego porozumienia z Turcją podpisanego 7 marca, a uruchomionego 18 marca 2016 r.¹⁴ liczba ta wyraźnie spadła – do 123 tys. w roku 2016¹⁵, a ścieżka bałkańska została niemalże zamknięta.

Przy tej okazji jednak pojawiło się na kontynencie i wewnątrz UE kolejne poważne pęknięcie, właśnie wokół podejścia do migrantów i polityki azylowej, migracyjnej, jak też strzeżenia własnych granic zewnętrznych. Niejako symbolicznie ujawniły się dwa podstawowe podejścia: kategorycznego „nie” na przyjmowanie migrantów, symbolizowanego przez asertywną w tym względzie politykę węgierskiego premiera Viktora Orbána, który – w dużej mierze z przyczyn wewnętrznych – zaczął budować mury i zasieki wokół własnych granic, grając na nacjonalistycznych i religijnych, antyislamskich nutach, a tzw. *Willkommen Politik* pani kanclerz Angeli Merkel, która w odpowiedzi na nadciągającą falę, trochę nieopatrz-

¹³ ISIS – *Islamic State of Iraq and Syria*, ISIL – *Islamic State of Iraq and the Levant*.

¹⁴ EU – *Turkey Statement: Questions and answers*, „European Commission Fact Sheet”, Brussels 19 March 2016, <http://europa.eu>, dostęp 24 VIII 2017.

¹⁵ Informacje na stronie <http://frontex.europa.eu>, dostęp 24 VIII 2017.

nie i nie doceniając wielkości tej fali, zaprosiła migrantów do siebie. Później okazało się, że V. Orbán, chociaż sięgnął po złowieszcze i źle kojarzące się rozwiązania w Europie, jakimi są mury na granicach, nie tylko nie został za nie skrytykowany, ale wręcz przeciwnie, w wielu kręgach i środowiskach politycznych w całej UE zyskał poparcie i poklask, natomiast kanclerz A. Merkel musiała się z przyjętej strategii otwartych wrót i granic dość szybko i mocno wycofywać¹⁶.

Natomiast Komisja Europejska jako najważniejszy organ wykonawczy UE zastosowała wobec potężnej fali migrantów rozwiązanie jak najbardziej standardowe, tzn. biurokratyczne, czyli przedstawiła pomysł umieszczania specjalnych kwot uchodźców w poszczególnych krajach członkowskich, co szybko stało się przedmiotem poważnych kontrowersji i polemik, a na czele państw sprzeciwiających się temu rozwiązaniu stanęły Węgry i Polska, a także cała Grupa Wyszehradzka (V4). Kontrowersja okazała się trwała – bo m.in. Słowacja i Węgry skierowały sprawę do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w Strasburgu¹⁷ – i jest, jak się wydaje, jeszcze daleka do pomyślnego i polubownego zakończenia. Natomiast cała ta sporna i bolesna kwestia najwyraźniej rysuje na kontynencie jeszcze jedną linię podziału, tym razem źle się kojarzącego i źle wspomnianego, jakim jest oś Wschód–Zachód. Tym samym, jak widać, polityka wobec uchodźców i migrantów może przynieść ze sobą daleko idące konsekwencje i nowe podziały, tak wśród państw członkowskich, jak też na ich scenach wewnętrznych.

Bowiem, co należy podkreślić i wyeksponować, w wyniku zarysowanych powyżej zjawisk kryzysowych trudno dziś mówić o jednolitej polityce poszczególnych państw członkowskich w różnych dziedzinach. Trzeba bowiem podkreślić, że mamy do czynienia ze zjawiskiem nowym, przynajmniej co do skali i zasięgu: każda scena wewnętrzna jest dzisiaj podzielona, na – ujmując w skrócie – ugrupowania euroentuzjastyczne i eurosceptyczne, przy wyraźnej tendencji wzrostowej tych drugich, a zarazem wyjątkowo głębokich podziałach na tej właśnie linii – stosunku do UE. Mówi się nawet o „dwóch zwalczających się plemionach”¹⁸, a nie opcjach czy obozach politycznych, który to kontrast jest szczególnie mocno zaznaczony na Węgrzech i w Polsce, gdzie u władzy znalazły się ugrupowania wyjątkowo eurosceptyczne, co byłoby stanem wprost nie do wyobrażenia w chwili akcesji obu tych państw do UE w 2004 r., a więc przed zarysowanym tutaj procesem nakładającej się na siebie kaskady różnorodnych kryzysów.

Kolejny poważny problem wynika stąd, że w ślad za falą migrantów i uciekinierów pojawiała się, też bezprecedensowa co do skali, fala ataków terrorystycznych

¹⁶ *Vide* informacje na stronach: <https://www.theguardian.com>; <https://wpolityce.pl>, dostęp 24 VIII 2017.

¹⁷ *Vide* informacje na stronie <http://www.naszdziennik.pl>, dostęp 24 VIII 2017.

¹⁸ J. Reykowski, *Jedno państwo, dwa plemiona*, „Gazeta Wyborcza”, 19 III 2016.

w różnych punktach UE (najpoważniejsze, jak dotąd, we Francji, w Niemczech, Belgii, Hiszpanii, a nawet Finlandii), najczęściej – często z uzasadnieniem, rzadziej nie – wiązana z działalnością zewnętrzną i ideową Daesh lub w ogóle fundamentalizmem islamskim. Niektóre ataki, w Paryżu, Nicei, Brukseli, Londynie czy Barcelonie, odbiły się wyjątkowo szerokim społecznym oraz medialnym echem i stały się wręcz synonimami nowego zagrożenia. Tymczasem dla rosnących w siłę, z powyżej opisanych powodów, ugrupowań narodowych, nacjonalistycznych i eurosceptycznych jest to przysłowiowa woda na młyn do głośnego ferowania hipotezy, że migracje i terroryzm są zjawiskami ściśle ze sobą powiązanymi, a Europie i UE grozi swego rodzaju inwazja islamska, która to opinia zresztą – jak potwierdzają sondaże – cieszy się dużym społecznym poparciem, w wyniku czego popierają te hasła i tezy także różne ugrupowania populistyczne¹⁹. Wykorzystują one chętnie każdą okazję do podważenia istniejącego *status quo* i dotychczas obowiązującego, nadal stawiającego sobie za główny cel rozwój integracji, głównego nurtu w polityce instytucji unijnych, a także – chociaż są już wyraziste wyjątki, jak Węgry czy Polska – ugrupowań rządzących w poszczególnych stolicach państw członkowskich.

Stanowiące same w sobie potężny i też raczej strukturalny, a więc długotrwały problem, migracje²⁰ łączy się do doraźnych celów politycznych nie tylko z terroryzmem, lecz dodaje do całego „zestawu grzechów” w funkcjonowaniu UE²¹. Nie ma bowiem żadnych wątpliwości, że – jak świadczą istniejące już analizy – to właśnie obecne kłopoty UE, a także kryzys migracyjny, tyle że bardziej ten ze wschodniej części kontynentu, w tym z Polski, stały za kolejnym bezprecedensowym w historii integracji wydarzeniem, czyli brytyjskim głosowaniem w referendum w dniu 23 czerwca 2016 r., w którym – zupełnie niespodziewanie – 51,89 proc. głosujących, przy wysokiej frekwencji 72,21 opowiedziało się za brexitem²², a więc wystąpieniem Wielkiej Brytanii z projektu europejskiego. A chodzi przecież o jedno z dotychczas najważniejszych i najsilniejszych państw członkowskich UE. Brexit, co oczywiste, zmieni układ sił wewnątrz UE (Wielka Brytania dawała 15 proc. jej całego PKB), ponownie, jak u progu integracji, w naturalny sposób kierując uwagę na oś Berlin-Paryż, a równocześnie, co jeszcze bardziej oczywiste, osłabia UE jako samodzielnego gracza na scenie globalnej, obniżając jej potencjał.

---

¹⁹ Jak wiadomo, nie ma jednej definicji populizmu. Na ogół przyjmuje się jednak, że to łatwo ulegający radykalizacji wyraz nieufności wobec aktualnej władzy w stanie kryzysu lub inercji. Szerzej: *Populizm*, red. O. Wysocka, Warszawa 2010, s. 10–11.

²⁰ Tematyce tej w całości jest poświęcony „Yearbook of Polish European Studies” 2016, vol. 19.

²¹ Jeden z głównych kontestatorów obecnej rzeczywistości unijnej, węgierski premier V. Orbán twierdzi wprost, że to właśnie kwestia migracyjna zdecyduje o przyszłości UE: <http://www.hirado.hu>, dostęp 25 VIII 2017.

²² Dobra wstępna faktograficzna analiza BBC: <http://www.bbc.com/news>, dostęp 25 VIII 2017.

Istnieją jednak – narastające – sygnały, że prawdziwy szok wywołany brexitem może być swego rodzaju *katharsis* dla europejskiego procesu integracyjnego. Na przykład w jednym ze specjalnych badań, przeprowadzonych w latach 2015–2017, na temat zadowolenia z członkostwa w UE wśród ośmiu państw członkowskich odnotowano wzrost postaw optymistycznych nie tylko w Niemczech (wzrost z 34 do 64 proc.), co najbardziej oczywiste, ale także w Hiszpanii (z 44 do 59), Słowacji (z 26 do 52), Szwecji (z 26 do 43), a nawet Holandii (z 26 do 38) i Francji (z 23 do 35), które, jak pamiętamy, storpedowały projekt unijnej Konstytucji, czy – raczej już niewielki – w pogrążonych w kryzysie Włoszech (z 27 do 31) i od dawna mocno eurosceptycznych Czechach (z 13 na 25)²³. Natomiast mocno zaniepokojony brexitem i procesami rozkładowymi w UE oraz groźbą rozpadu strefy euro premier Słowacji Robert Fico otwarcie, wbrew stanowisku innych państw Grupy V4, opowiedział się za pozostaniem w strefie euro, utrwalaniem jej i wzmacnianiem, mówiąc: „Fundamentem mojej polityki jest zbliżenie do rdzenia Unii Europejskiej, do Francji, do Niemiec”²⁴, co może oznaczać poważne pęknięcie w V4. Szczególnie że – o czym będzie tutaj jeszcze mowa – dla wszystkich zainteresowanych stało się jasne, że rozpoczęte już negocjacje nad zwięźceniem brexitu zapowiadają się jako żmudne i skomplikowane, a koszty tego rozvodu mogą okazać się szczególnie wysokie dla państwa opuszczającego UE, co może stanowić przestrożę dla innych ewentualnych kandydatów, którzy chcieliby pójść tą samą drogą.

Niestety, zanim jeszcze przejdziemy do scenariuszy mówiących o tym, co dalej, należy dodatkowo odnotować dwa dalsze niebagatelne kryzysy, z jakim boryka się obecnie UE, tak jakby dotychczas wymienionych było jeszcze za mało, a co tym bardziej komplikuje sytuację i zamazuje obraz przyszłości.

Pierwszy z nich, to kryzys aksjologiczny, a więc podważanie przez wiele sił i ugrupowań w UE jej podstawowego kodeksu wartości, jakie zdefiniowano w formie tzw. kryteriów kopenhaskich, przyjętych przez Radę Europejską w czerwcu 1993 r., mając na uwadze konieczność przyjęcia do UE kandydatów z obszarów pokomunistycznych, a więc z państw niemających za sobą demokratycznych doświadczeń i rządów prawa oraz gospodarki rynkowej. Natomiast już wcześniej wprowadzono do Traktatu o UE (i powtórzono w Traktacie z Lizbony) art. 7, grożący sankcjami tym ewentualnym członkom, którzy nieśliby ze sobą poważne ryzyko, czy też naruszyliby „fundamentalne wartości”, na których oparte jest funkcjonowanie Unii²⁵.

Pionierską rolę pod tym względem, by tak to ująć, należy przyznać Węgrom, które pod przywództwem charyzmatycznego, niestroniącego od nacjonalizmu

²³ Vide informacje na stronie <http://www.politico.eu/article>, dostęp 25 VIII 2017.

²⁴ Vide informacje na stronie <http://www.polityka.pl>, dostęp 25 VIII 2017.

²⁵ Vide informacje na stronie <https://www.arslege.pl>, dostęp 25 VIII 2017.

i populistycznych chwytów premiera V. Orbána 1 stycznia 2012 r. przyjęły nową Konstytucję²⁶ i wraz z uzupełniającymi ją ustawami okołokonstytucyjnymi (*sarkalatos törvények*), mimo protestów UE, Rady Europy czy negatywnych ocen specjalistycznej Komisji Weneckiej, całkowicie zmieniły porządek prawnokonstytucyjny, nie tylko gruntownie podważając „kryteria kopenhaskie”, ale też system równowagi i kontroli (*checks and balances*) w państwie, na rzecz silnej egzekutywy, a nawet osobistych rządów premiera. Tym samym Węgry wywołały jeszcze jeden poważny kryzys wewnątrz UE, o charakterze aksjologicznym²⁷, bowiem pod koniec 2015 r. ich śladami podążyły władze polskie, a krytyczne poglądy V. Orbána na temat liberalizmu (sam nazwał swój system „noliberalną demokracją”), integracji, migracji czy uchodźców znajdują duży poklask w pokrewnych mu ugrupowaniach na terenie niemal całej UE i cieszą się sporym społecznym poparciem²⁸.

Jednak przez zdecydowaną większość państw członkowskich działania Budapesztu, czasami wspierane lub powielane przez Warszawę, a w kwestii migrantów przez V4, ani zrozumienia, ani poklasku nie zyskują, czego dowodem jest inna teza V. Orbána, zgodnie z którą jego kraj to nic innego, jak „forteca Europy”, stanowiąca tamę przeciwko groźnej fali uchodźców. Niepokojące jest jednak to, że szuka²⁹ i znajduje on swych zwolenników także poza granicami Węgier. To też jest powód do poważnej refleksji nad polityką zewnętrzną, azylową i całą nader liberalną dotychczas polityką UE, a nie tylko narzędzie do stygmatyzowania swoich politycznych przeciwników.

Drugi ze wspomnianych kryzysów o charakterze funkcjonalnym zyskał miano „deficytu demokratycznego”. Według zapisów traktatowych i z prawnego punktu widzenia chodzi o brak czy niedomiar reprezentatywności i należytej legitymizacji unijnych instytucji³⁰ – poza PE, bowiem większość obywateli, a nawet analityków, postrzega demokrację jako atrybut państwa narodowego. Chodzi też o większe zaangażowanie obywateli w prace UE. W pewnym sensie kwestia dotyczy więc sporu, ostatnio narastającego, czy UE jest tworem demokratycznym i reprezentatywnym dla interesów obywateli, a nawet państw członkowskich. Tezy

²⁶ Konstytucja Węgier – wydanie drugie, stan prawny na dzień 1 lipca 2015 r., przeł. J. Snopek, Warszawa 2015.

²⁷ B. Góralczyk, *Aksjologiczna dezintegracja w UE? Przypadek Węgier*, „Studia Europejskie” 2015, nr 2, s. 91–118.

²⁸ Vide informacje na stronach: <https://wpolityce.pl>; <http://reconnecting-europe.boellblog.org>, dostęp 25 VIII 2017. O. Gyárfasová, *The Rise of Radicalism Among Young People in Slovakia: Causes and Consequences*, „ASPEN Review” 2017, no. 2, s. 30–35.

²⁹ Vide informacje na stronie <http://www.politico.eu/article>, dostęp 25 VIII 2017.

³⁰ K. Klaus, *Pojęcie i źródła deficytu demokracji w Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2004, nr 2, s. 53–71. *Confer Demokratyzacja i wzmocnienie legitymacji demokratycznej Unii Europejskiej*, red. J. Barcz, Warszawa 2005.

podważające te stwierdzenia padają bowiem coraz częściej ze strony ugrupowań eurosceptycznych³¹.

Faktycznie chodzi jednak o coś bardziej prozaicznego, a z punktu widzenia przyszłości groźnego, a mianowicie o fakt oderwania się elit od mas, a rozbudowanej brukselskiej biurokracji od rzeczywistości. Chodzi o to, co w terminologii fachowej nazywa się „technokratycznym zarządzaniem”, którego podstawowymi mankamentami są: brak empatii dla słabszych i społecznej wrażliwości, nadmierna, a znakomicie opłacana³², biurokracja, przerost przepisów nad realiami, oderwanie teorii od praktyki. Jak słusznie napisał doświadczony praktyk i dyplomata Marek Prawda: „Unia musi wykonać dziś wielką pracę oraz wystrzegać się przesadnej wiary w zbawczą moc samych zasad i regulacji... Do realnych kłopotów doszło więc jeszcze postrzeganie Unii jako problemu, obywatele odnosili wrażenie, że bardziej stwarza ona problemy, niż je rozwiązuje. Potrzebą chwili stawało się przejście od zarządzania kryzysami do zarządzania samą Unią”³³.

Ponadto z tej przyczyny, podobnie jak i z innych wymienionych tutaj powyżej, rodzi się nowe zjawisko kryzysowe, być może najgroźniejsze z punktu widzenia przyszłości UE, jakim jest rosnący i naocznie widoczny brak solidarności w UE³⁴, a także wzrost nastrojów eurosceptycznych wśród młodzieży³⁵, które narastają z powodu rozczarowania funkcjonowaniem UE oraz w kontekście kryzysu migracyjnego i ataków terrorystycznych.

3. W kierunku *finalité politique*?

Opisany i zanalizowany stan faktyczny sprawia, że na porządku dziennym stają przede wszystkim dwie podstawowe kwestie: przyszłość strefy euro, a nawet – co pojawia się na agendzie po raz pierwszy od chwili zainicjowania procesu integracyjnego – obawa o egzystencjalne przetrwanie UE jako całości. Raczej nie ma sporów co do tego, że sytuacja jest nabrzmiała i poważna, ogromne spory wyłaniają się natomiast co do kwestii: co dalej? Na to pytanie niemal każde ugrupowanie i nurt polityczny usiłują dawać własną odpowiedź, urzędnicy unijni zdają się być zagubieni, a eksperci podzieleni.

³¹ S. Michałekiewicz, *Czy Unia Europejska jest demokratyczna*, <https://www.youtube.com>, dostęp 25 VIII 2017.

³² Co też budzi negatywne wobec UE emocje, szczególnie w krajach biedniejszych. *Vide* informacja na stronie <http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly>, dostęp 25 VIII 2017. M. Migalski, *Parlament antyeuropejski*, Warszawa 2014.

³³ M. Prawda, *Wspólnota wyobraźni*, w: *Dzieje wspólnej Europy – pomocnik historyczny Polityki*, <http://www.polityka,Wspólnota wyobraźni.pl/pomocnikhistoryczny>, dostęp 25 VIII 2017.

³⁴ K. Kędzierski, *Europejska pierestrojka UE jak ZSRR zabija brak solidarności*, „Analizy Klubu Jagiellońskiego”, <http://jagiellonski24.pl>, dostęp 25 VIII 2017.

W przypadku strefy euro mamy przynajmniej „scenariusz urzędowy”, czyli tzw. raport prezydentów/prezesów z 22 czerwca 2015 r.³⁵, w którym szef Komisji Europejskiej Jean-Claude Juncker, przewodniczący Rady Europejskiej Donald Tusk, kierujący eurogrupą (czyli ministrami finansów państw strefy euro) Jeroen Dijsselbloem, przewodniczący Parlamentu Europejskiego Martin Schulz i prezes Europejskiego Banku Centralnego Mario Draghi przedstawili harmonogram naprawy funkcjonowania strefy euro oraz dojścia do pełnej Unii Gospodarczej i Walutowej, rozpisany na trzy etapy. W pierwszym, do realizacji w terminie do połowy 2017 r., głównym celem była stabilizacja systemu bankowego, a pośrednio zaburzonego systemu finansowego w strefie euro (z możliwością wchodzenia do niej pozostałych państw członkowskich UE). Dzięki wysiłkom M. Draghi w dużej mierze się to udało. Drugi etap, co do którego nie wyznaczono dat, stawia jasne zadanie: „sfinalizować UGW”. Jego kluczowy cel polega na tym, by nie tylko należyte osadzić cały projekt w odpowiednich przepisach, ale także, by nadać mu „wymiar prawny”, tzn. ma być on zawieszony nie tylko w traktatach, jak UGW, ale w całym dorobku prawnym, zwanym *acquis communautaire*. Ponieważ jest to zadanie bardzo trudne, założono przygotowanie specjalnej *Białej Księgi* z propozycjami następnych kroków. Ją też przygotowano w założonym terminie „do wiosny 2017 r.” i opublikowano 1 marca 2017 r., do czego tutaj jeszcze wrócimy. I wreszcie etap trzeci, finalny, do realizacji „nie później niż w roku 2025”, zakłada należyte funkcjonowanie UGW. Na tej podstawie UE i jej instytucje mają dać przykład „stabilnego i prosperującego obszaru”, który powinien ponownie stać się atrakcyjny nie tylko dla obecnych członków strefy euro, ale także dla tych państw członkowskich UE, które „zechcą przystąpić do strefy i będą do tego gotowe”. Innymi słowy, strefa euro ma zreformować się sama z siebie, nie czekając na innych, a tylko sukces UGW może zachęcić pozostałych do przystąpienia.

Tyle tylko, że za tą wizją i projektem wyraźnie kryje się dotychczasowa, w istocie federalizacyjna czy neofunkcjonalistyczna wizja przyszłości UE i Europy, która zakłada, że dalszy proces integracji miałby przebiegać w sekwencji: od prawdziwej unii gospodarczej, ku unii finansowej, a następnie fiskalnej i docelowo – politycznej. Tymczasem dostępne dane oraz sondaże opinii publicznej jednoznacznie wskazują, że w przeciwieństwie do nadal euroentuzjastycznych elit, w społeczeństwach państw członkowskich w ostatnich kilku latach wyraźnie umocnił się eurosceptycyzm³⁷, co

³⁵ *Vide* Wnikliwa analiza socjologiczna nt. spadku poparcia dla UE, z 74 proc. w latach 2004/5 do 41 proc. 11 lat później, wśród młodzieży czeskiej: P. Fischer, *Is It Possible to Turn the Tide?*, „ASPEN Review” 2017, no. 2, s. 36–46.

³⁶ *The Five President's Report: Completing Europe's Economic and Monetary Union*. Pełny tekst dostępny na stronie: <https://ec.europa.eu/commission/publications>, dostęp 25 VIII 2017. Analiza jego treści: B. Góralczyk, *Wspólny europejski dom*, <http://www.institutobywatelski.pl>, dostęp 25 VIII 2017.

³⁷ *Vide* informacje na stronie <http://www.pewglobal.org>, dostęp 25 VIII 2017.

natychmiast wykorzystują do swych celów politycy opowiadający się za odmienną wizją przyszłości UE, w formie nie tyle w miarę spójnej federacji, co raczej luźnej konfederacji suwerennych państw członkowskich³⁸. Gdyby wierzyć sondażom i aktualnym tendencjom, przewagę zyskują ci ostatni, co wobec sił propagujących dalszą pogłębioną integrację, na poprzednio obowiązującej zasadzie *ever closer Union*, stawia dodatkowe trudne zadania i wymogi. Trzeba bowiem przekonywać nieprzekonanych.

Ważne są opinie na ten temat wspomnianego G. Sorosa. Indywidualną propozycję przyszłości strefy przedstawił noblista J. Stiglitz, który ostrzega, by integracja ekonomiczna za bardzo nie wyprzedzała politycznej³⁹, bo to recepta na katastrofę. Natomiast w opinii dwóch polskich ekspertów, Stefana Kawalca i Ernesta Pytlarczyka, rozwiązaniem jest kontrolowane wyjście ze strefy euro, bowiem: „Jeśli nie uczynią tego proeuropejscy liderzy Francji (i Niemiec – B.G.), to najprawdopodobniej uczynią to ich populistyczni i nacjonalistyczni następcy, którzy jednocześnie zniszczą UE i wspólny rynek”⁴⁰.

Komisja Europejska dotrzymała słowa i w kontekście dochodzenia do pełnej UGW 1 marca 2017, jej przewodniczący Jean-Claude Juncker przedstawił publicznie *Białą Księgę* dotyczącą przyszłości UE⁴¹, a w niej w pewnej mierze uporządkował toczące się już od dłuższego czasu debaty na temat jej przyszłych scenariuszy rozwoju. Zaprezentował tam pięć scenariuszy, godnych uwagi i komentarza (od autorskie po ich nazwie)⁴²:

– Scenariusz 1: *Kontynuacja*. To scenariusz minimalistyczny, już mocno skompromitowany w minionych latach w kontekście narastających wyzwań i kryzysów. Strategia chowania głowy w piasek nikogo nie zadowala, jest natomiast przepisem na katastrofę, której nikt nie chce. Potrzebna jest nowa wizja UE, co do czego panuje na ogół zgodność (poza głosami jawnie już sens istnienia integracji i UE negującymi).

³⁸ Warto zwrócić uwagę, bo to znamienne, że polski Sejm 20 maja 2016 r. podjął specjalną uchwałę „w sprawie obrony suwerennych praw Rzeczypospolitej Polskiej i praw jej obywateli”. Strona internetowa Sejmu, <http://www.sejm.gov.pl>, dostęp 17 VIII 2017. Natomiast główny europejski eksponent tej wizji, węgierski premier V. Orbán, mówił w debacie poświęconej sytuacji w jego kraju na posiedzeniu Parlamentu Europejskiego: „w wielu kwestiach jesteśmy niezadowoleni z funkcjonowania UE” i dodawał, że „naprawa obecnych błędów jest możliwa tylko poprzez odzyskanie zaufania obywateli”. V. Orbán, *Azért jöttem, hogy a vitában megvédjem a hazámat* (Przybyłem po to, by w debacie obronić moją ojczyznę), <http://www.origo.hu/nagyvilag>, dostęp 25 VIII 2017.

³⁹ J. Stiglitz, *op. cit.*, s. 322.

⁴⁰ S. Kawalec, E. Pytlarczyk, *Paradoks, euro. Jak wyjść z pułapki wspólnej waluty?*, Warszawa 2016, s. 232.

⁴¹ *Biała Księga w sprawie przyszłości Europy. Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2015 r.*, <https://ec.europa.eu/commission>, dostęp 25 VIII 2017.

⁴² Oficjalną egzegezę dokumentu ze strony Komisji *Biała Księga o przyszłości Europy* można znaleźć: <https://ec.europa.eu/poland>, dostęp 25 VIII 2017.

– Scenariusz 2: *Nic poza jednolitym rynkiem*. To recepta na powrót do genetycznego procesu integracji, a więc do strefy wolnego handlu (EWG), od czego się wszystko po traktatach rzymskich w 1957 r. naprawdę zaczynało. To scenariusz minimalistyczny, mało ambitny, który też chyba nikogo nie zadowala i raczej nie będzie zadowalał.

– Scenariusz 3: *Ci, którzy chcą więcej, robią więcej*. Taka „koalicja chętnych”, jak się ją w tym dokumencie nazywa, to nic innego, jak istniejąca w teorii od dawna koncepcja „twardego jądra”, rozwinięta we Francji i pojmowana tam jako „koncentryczne kręgi”. Zakłada więc ona podział dotychczasowych państw członkowskich na „twarde jądro” i pozostałych, a kwestią otwartą i dyskusyjną zdaje się być jedynie to, kto w tym „twardym jądrze” by się znalazł – czy może państwa strefy euro, czy dawna piętnastka, a może nawet sześć państw, które integrację zainicjowały, a nawet jeszcze wężej – czwórka, którą Francuzi wiosną 2017 r. zwołali do Wersalu: Niemcy, Francja, Włochy i Hiszpania? To scenariusz bardzo możliwy do zrealizowania, ale zarazem niezmiernie niebezpieczny dla państw na wschodzie kontynentu, a szczególnie otwarcie kontestujących unijne polityki – i mających problemy ze wspomnianym art. 7 traktatu – Polski i Węgier, które w przypadku przyjęcia tej koncepcji niemal automatycznie zamieniają się albo w członków drugiej kategorii, albo poza UE pozostają.

– Scenariusz 4: *Robić mniej, ale efektywniej*. To inny, najbardziej popularny w literaturze fachowej scenariusz dalszej integracji zwany „Unią wielu prędkości”, mocno forsowany przez Niemcy, a ostatnio przez kanclerz A. Merkel⁴³. Chodzi o to, by utrzymać w procesie integracyjnym wszystkich zainteresowanych, ale niejako na różnych poziomach, co w istocie rzeczy już jest faktem, bo np. nie wszystkie państwa należą do strefy euro itp. To scenariusz kto wie, czy nie najbardziej prawdopodobny – i to nie tylko dlatego, że forsowany przez silne Niemcy.

– Scenariusz 5: *Robić wspólnie znacznie więcej*. To nic innego, jak projekt federalizacyjny, który przy dzisiejszych nastrojach opinii publicznej w UE ma raczej niewielkie szanse realizacji, natomiast próba jego dalszego forsowania przez instytucje unijne, czy nawet, co mniej prawdopodobne, poszczególne stolice, szybko mogłaby okazać się przeciwnie skuteczną, grożąc dalszymi podziałami.

Te scenariusze zaprezentowano w chwili, gdy UE i Europa znajdowały się u progu rozpoczęcia negocjacji nad brexitem, a w Stanach Zjednoczonych Ameryki doszedł do władzy, odwołujący się do populistycznych i nacjonalistycznych haseł – *America First* – Donald Trump, w związku z czym rosły obawy, że również na kontynencie europejskim już silne i widoczne siły eurosceptyczne, populistyczne i nacjonalistyczne dostały nowy impuls, wzmocnią się i będą odgrywać coraz

---

⁴³ Powiedziała nawet o tym otwarciu w lutym 2017 roku. *EU founders speak of possible 'multispeed' after Brexit*, <http://www.reuters.com/article>, dostęp 25 VIII 2017.

większą rolę. Na szczęście, pierwsze tygodnie i miesiące administracji D. Trumpa, co nie jest przedmiotem niniejszej analizy, okazały się być dużym niepowodzeniem, jeśli nie katastrofą, co daje do myślenia, a ważne wybory w Holandii, a potem prezydenckie i parlamentarne we Francji wygrały jednak siły pro-integracyjne, a nie jawnie eurosceptyczne.

Szczególną niespodziankę sprawił Emmanuel Macron i utworzona przez niego nowa siła polityczna o nazwie *En Marche*, opowiadając się jednoznacznie za dalszym rozwojem i pogłębieniem integracji. Co prawda istnieje poważna obawa, czy konieczne a bolesne, w większości dotyczące przepisów kodeksu pracy zapowiedzi reform E. Macrona na scenie wewnętrznej⁴⁴ nie odbiorą mu zaznaczonego już wigoru na scenie zewnętrznej, w tym szczególnie w ramach UE. Jednakże po jego wyborze i pokonaniu wprost emblematycznej eurosceptyczki Marine Le Pen dość powszechne jest oczekiwanie, że po wyborach w Niemczech 24 września 2017 r. należy spodziewać się nie tylko odbudowy, kluczowej kiedyś dla procesu, osi Berlin–Paryż, ale także dalszych poważnych impulsów i prawdziwych koncepcji integracyjnych.

Poniekąd zapowiada to pierwszy wyjazd prezydenta E. Macrona do regionu Europy Środkowej i Wschodniej, jego spotkanie z przedstawicielami Grupy Słowackiej (Austria, Czechy, Słowacja), będącej alternatywą dla V4, potem wyjazd do Rumunii i Bułgarii, a znamienne ominięcie Węgier i Polski, zdają się świadczyć, że jest on zdeterminowany, by uderzyć w nurt narodowy, reprezentowany teraz przez władze w Budapeszcie i Warszawie. Cel tej jego podróży, by zająć się pracownikami delegowanymi, mówi o tym, że na porządku dziennym stają imponderabilia, czyli „cztery wolności” w ramach UE. Natomiast jego otwarta krytyka Polski i słowa: „Europa jest zbudowana na fundamencie wartości – demokracji i wolności, z którymi Polska jest dziś w konflikcie. Polska w wielu kwestiach sama wypycha się na margines Europy”, które wywołały natychmiastową i ostrą ripostę polskiego MSZ⁴⁵, zdają się zapowiadać, że na porządku dziennym staje bój o nadrzędne wartości, na których przyszła UE ma być budowana. No i że nowy prezydent Francji nie waha się podziału na koncentryczne kręgi i twarde jądro, co nie jest scenariuszem najlepszym z punktu widzenia Budapesztu i Warszawy.

Staje więc na agendzie kwestia, czy zwycięży koncepcja niemiecka „zróżnicowanej prędkości”, czy też pomysły francuskie. Nie będzie natomiast wśród nich, mocno forsowanej kiedyś przez Brytyjczyków koncepcji Europy *à la carte*, a więc możliwości wybierania sobie z procesu integracyjnego tego, co nam się najbardziej podoba i odpowiada naszym interesom, a to z tego prostego względu, że UE i Wielka Brytania weszły już w trudny proces negocjacyjny nad rozwdem o nazwie

⁴⁴ *Vide* informacje na stronie <http://www.politico.eu/article>, dostęp 25 VIII 2017.

⁴⁵ *Vide* informacje na stronie <http://www.ms.gov.pl>, dostęp 26 VIII 2017.

brexit. Według cenionego i na ogół wiarygodnego tygodnika „The Economist”, rysuje się aż sześć różnych koncepcji przyszłych relacji dwustronnych⁴⁶, co po pierwsze dowodzi, że panuje w tej dziedzinie spora niepewność, by nie nazwać tego chaosem, a po drugie, że przyszłe relacje UE z Wielką Brytanią nadal stanowią wielką niewiadomą, co nie jest oczywiście konstatacją optymistyczną, patrząc w przyszłość.

Wspomniane scenariusze rysują się tak:

1) *Pełne członkostwo* – po referendum wykluczone i nadal mało prawdopodobne, albowiem, jak pokazują sondaże, zwolennicy wyjścia z UE nadal znajdują się w Wielkiej Brytanii w niewielkiej przewadze. Tylko jakiś kataklizm lub mocny impuls – na kontynencie lub na wyspach – mógłby ten niedobry, ale jednak realny proces cofnąć do punktu wyjścia, czyli sprzed referendum.

2) *Model norweski* – czyli relacje z UE takie, jakie ma dzisiaj Norwegia, a więc członkostwo w Europejskiej Strefie Gospodarczej (ESG), jaka łączy z UE właśnie Norwegię oraz Lichtenstein i Islandię, co daje pełny udział w europejskim jednolitym rynku, niemal we wszystkich dziedzinach wymiany towarowej i usług, za wyjątkiem towarów rolnych i rybołówstwa. Nie tworzą one jednak wspólnej strefy celnej z UE. Za to zasady wspólnego rynku wymuszają na tych trzech państwach podporządkowanie się „czterem wolnościom” w UE, w tym newralgicznemu swobodnemu przepływowi siły roboczej. Państwa te powinny też stosować się do ustawodawstwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

3) *Model szwajcarski* – Szwajcaria znajduje się poza ESG, ale podpisała dwa pakiety specjalnych umów z UE, które pozwalają jej na dostęp do jednolitego rynku, też poza towarami rolnymi. Nie dotyczy to jednak usług, w tym w sektorze finansowym. Nie tworzy ona z UE wspólnej strefy celnej, jednak z racji podlegania zasadom jednolitego rynku podlega wymogom „czterech wolności”, w tym wolnemu przepływowi osób.

4) *Model turecki* – to dość luźny związek, poza ESG i jednolitym rynkiem, za to w ramach unii celnej, poza towarami rolnymi. Podobny związek łączy UE z San Marino i Andorą. Premier Wielkiej Brytanii Theresa May daje do zrozumienia, że ewentualnie takiego właśnie związku by chciała, dodając jednak do unii celnej także niektóre wybrane usługi.

5) *Głęboka i rozbudowana umowa stowarzyszeniowa* – na wzór tej, jaką UE podpisała z Ukrainą, a więc nieco szersza niż podpisana już umowa z Kanadą i planowana z Japonią. Strona brytyjska daje do zrozumienia, że byłoby to rozwiązanie optymalne, ale poważnym problemem są dla niej „cztery wolności”, a przede wszystkim swobodny przepływ osób.

---

⁴⁶ *The six flavours of Brexit*, „The Economist” 2017, July 22, s. 25–27.

6) *Relacje jak w ramach WTO – Światowej Organizacji Handlu* – scenariusz raczej mało prawdopodobny, nieforsowany przez żadną ze stron, a przy tym Brytyjczycy wyraźnie chcą uniknąć takiej umowy, czego WTO nie umożliwi, która wykluczałaby z końcowego porozumienia przynajmniej niektóre usługi, a przede wszystkim finansowe, z racji dotychczasowej roli londyńskiego City.

Negocjacje prowadzone przez doświadczonych dyplomatów, Francuza Michela Barniera, mającego za sobą mandat KE oraz Davida Davisa po stronie brytyjskiej, rozpoczęły się 12 lipca 2017 r.⁴⁷ Ustalenia traktatowe mówią o dwuletnim okresie zakończenia całego procesu, co oznacza, że z racji późniejszych wymogów ratyfikacyjnych, faktyczny proces negocjacyjny powinien być zakończony do końca 2018 r., na co, jak wskazują różne źródła, dotychczasowy stan rzeczy, jak też poziom zaawansowania rozmów raczej nie zapowiada.

Dlatego wspomniany „The Economist” w redakcyjnym komentarzu *Facing up to Brexit* nie przebiera w słowach i rysuje ponurą wizję. Wskazuje, że obie strony są nieprzygotowane, a przy tym wykazują „brak realizmu”, przez co „Brytania znalazła się na ścieżce ku katastrofie”. A to dlatego, że: „Istnieje wiele sposobów opuszczenia UE, ale żaden z nich nie oznacza braku problemów. Im bardziej Brytania zamierza zachować swoje gospodarcze relacje z kontynentem, tym bardziej będzie zmuszona przyjmować na siebie zobowiązania i zasady wypracowane przez obcych polityków i narzucone przez obcych sędziów (włączając w to delikatną kwestię swobodnego przepływu osób). Im bardziej żąda kontroli swych granic i przestrzegania swych praw, tym trudniej będzie jej znaleźć skuteczne ułożenie relacji ze znacznie większym rynkiem”⁴⁸. Poważnym, natychmiast wyłoniłym w negocjacjach, przedmiotem sporu stały się bowiem, co oczywiste, kwestie finansowe tego rozvodu, szacowane w różnych gremiach w Brukseli na sumę od 30 do 100 mld euro, co tylko świadczy o dużym rozdźwięku w obustronnych kalkulacjach, a zrazem o ogromnych kosztach i wysokości tej stawki⁴⁹.

4. Zakończenie

Kwestii scenariuszy po brexicie i dalszych relacji Wielkiej Brytanii z Unią poświęcono tu nieco więcej uwagi celowo, bowiem doprawdy trudno przewidzieć, w którym kierunku integracja europejska obecnie zmierza czy będzie zmierzała, bo aż tyle narosło wokół niej kontrowersji i problemów. Istnieje wiele zdefiniowanych w tym opracowaniu podziałów – na scenach wewnętrznych, czy na osiach Północ–Południe, a nawet Wschód–Zachód, ale kolejnych podziałów na kontynencie i w ślad za tym – nowych relacji pomiędzy jego podmiotami niestety nie można

---

⁴⁷ Vide informacje na stronie <https://ec.europa.eu/commission>, dostęp 26 VIII 2017.

⁴⁸ „The Economist” 2017, July 22, s. 9.

⁴⁹ Vide informacje na stronie <http://openeurope.org.uk>, dostęp 26 VIII 2017.

wykluczyć. W chwili pisania tych słów przyszłość UE zdaje się stanowić jeden wielki znak zapytania, a równocześnie w elitach, a także w społeczeństwach narasta przekonanie, że obecny stan rzeczy jest już nie do utrzymania. W ostatnich latach w UE i wokół niej nagromadziło się tyle problemów i zjawisk kryzysowych, że zarówno Unia, jak też państwa z nią związane muszą przeprowadzić swoisty rachunek sumienia i odważnie spojrzeć w przyszłość. Istnieje bowiem uzasadniona obawa, że przedłużająca się inercja może realnie przeobrazić się w zupełnie nową jakość, czyli kryzys o charakterze egzystencjalnym.

Scenariusze dalszej integracji mnożą się. Pojawiają się w środowiskach politycznych. Na przykład trzej premierzy: Danii – Lars Loekke Rasmussen, Holandii – Mark Rutte i Finlandii – Juha Sipilä 4 sierpnia 2017 r. wystąpili z autorską koncepcją przyszłości UE, opowiadając się za pogłębionymi zasadami jednolitego rynku oraz wspólnego rynku energetycznego⁵⁰. Wcześniej, w czerwcu 2016 r., z podobnym w duchu, liberalnym projektem wystąpili dwaj ówczesni ministrowie spraw zagranicznych Francji – Jean-Marc Ayrault i Niemiec – Frank-Walter Steinmeier. W tekście zatytułowanym *Silna Europa w świecie niepewności* opowiedzieli się za wspólną polityką fiskalną i krokami „prowadzącymi do unii politycznej”, co tylko dowodzi potrzeby chwili.

Pojawiają się również różne pomysły w gremiach eksperckich⁵¹. Jednakże większość tych propozycji sprawia nieodparte wrażenie reform cząstkowych, a ponadto dokonywanych w tych samych ramach instytucjonalnych i w tym samym, mocno liberalnym duchu, jak dotychczas, co daje nam propozycje zbyt wąskie, mało odważne i nieadekwatne do potrzeby chwili. Podstawowy problem dzisiejszej UE polega bowiem na tym, że brakuje jej spójności, solidarności, poczucia wspólnoty interesów. Narodowe lub lokalne egoizmy zbyt często pokonują interesy Wspólnoty i całego kontynentu. Nie udało się nam niestety, jak dotąd, wypracować wspólnej europejskiej tożsamości, nadal w pierwszym rządzie jesteśmy Polakami, Węgrami, Czechami, a nawet Bawarczykami, a dopiero w drugiej lub trzeciej kolejności Europejczykami.

---

⁵⁰ *Setting course for strong and focused UE*, <https://euobserver.com/opinion>, dostęp 27 VIII 2017. *Vide* też, utrzymaną w podobnym duchu, propozycję rządu Flamandii z września 2016 r. w: <http://www.vlaanderen.be>, dostęp 25 VIII 2017.

⁵¹ K. Hänsch, *The Future of the European Integration: Visions, Challenges, Perspectives*, „Intereconomics” 2000, vol. 35, no. 6, s. 259–263, <https://doi.org/>, dostęp 26 VIII 2017.

⁵² Według agencji Pew, w rok po brexicie odnotowano wyraźny wzrost poparcia dla Unii: w okresie 2015–2017 we Francji odnotowano wzrost z 38 do 56 proc., w Wielkiej Brytanii z 36 do 54 proc., w Hiszpanii z 48 do 62 proc., w Szwecji z 53 do 65 proc., a największy wzrost poparcia – 68 proc. zanotowano w Niemczech oraz dwóch państwach rządzonych przez ugrupowania eurosceptyczne – na Węgrzech 67 proc. i w Polsce 74 proc. (co daje najwyższy wynik w całej UE). Informacje na stronie internetowej: <http://www.pewglobal.org>, dostęp 26 VIII 2017.

Istotna konstatacja, udowodniona już także sondażowo i statystycznie⁵², daje paradoksalną iskierkę nadziei: opisane tu kontrowersje i trudności po brexicie dają wiele do myślenia i dowodzą, jak trudne mogą być konsekwencje ewentualnego opuszczenia Unii. W tym właśnie kontekście osobom i ugrupowaniom, które podważają unijną jedność, warto przypomnieć, jako przestrożę, znamienne słowa brytyjskiej premier T. May: „Eksportujemy więcej do Irlandii niż do Chin, dwa razy więcej do Belgii niż do Indii niemal trzy razy więcej do Szwecji niż do Brazylii. Myślenie o tym, że moglibyśmy zastąpić rynki europejskie innymi jest nie-realistyczne”⁵³. To ważne przesłanie dla tych, którzy uważają, że trzeba szukać innych rozwiązań niż UE.

Unię trzeba naprawić – ale jak? – oto jest pytanie!

Bibliografia

ŹRÓDŁA

Biała Księga w sprawie przyszłości Europy. Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2015 r., <https://ec.europa.eu/commission>.

EU – Turkey Statement: Questions and answers, „European Commission Fact Sheet”, Brussels, 19 March 2016, <http://europa.eu>.

Konstytucja Węgier – wydanie drugie, stan prawny na 1 lipca 2015 r., przeł. J. Snopek, Warszawa 2015.

Orbán V., *Azért jöttem, hogy a vitában megvédjem a hazámat*, <http://www.origo.hu>.

Rasmussen L.L., Rutte M., Sipila J., *Setting course for strong and focused UE*, <https://euobserver.com>.

The Five President's Report: Completing Europe's Economic and Monetary Union, <https://ec.europa.eu/commission>.

Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy, <https://europa.eu/european-union/sites>.

Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., Dz.U. 2009, nr 203, poz. 1569.

PIŚMIENNICTWO

Ansoff H.I., *Strategic issue management*, „Strategic Management Journal” 1980, vol. 1, no. 2.

Ash T.G., *The case for European conservatism Rather than grand design*, „Financial Times”, 13 December 2017.

Auel K., Höing O., *Parliaments in the Euro Crisis: Can the Losers of Integration Still Fight Back?*, „Journal of Common Market Studies” 2014, vol. 52.

---

⁵³ „The Economist” 2017, July 22, s. 26.

- Beehner L., *European Union: The French & Dutch Referendums*, Council on Foreign Relations, June 1, 2005, <https://www.cfr.org>.
- Bickerton Ch.J., Hodson D., Puetter U., *The New Intergovernmentalism. States and Supranational Actors in the Post-Maastricht Era*, Oxford University Press, Oxford–New York 2015.
- Börzel T.A., Risse T., *From the euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics*, „Journal of European Public Policy” 2018, vol. 25, no. 1.
- Chalmers D., Jachtenfuchs M., Joerges C., *The retransformation of Europe*, [w:] *The End of the Eurocrats Dream. Adjusting to European Diversity*, eds. D. Chalmers, M. Jachtenfuchs, C. Joerges, Cambridge University Press, Cambridge 2016.
- Chang M., *The (ever) incomplete story of economic and monetary union*, „Journal of Contemporary European Research” 2016, vol. 12, no. 1.
- Costello R., Thomson R., *The distribution of power among EU institutions: who wins under codecision and why?*, „Journal of European Public Policy” 2013, vol. 20, no. 7.
- Crespy A., *Deliberative Democracy and the Legitimacy of the European Union: A Reappraisal of Conflict*, „Political Studies”, April 2014, vol. 62, no. S1.
- Demokratyzacja i wzmocnienie legitymacji demokratycznej Unii Europejskiej*, red. J. Barcz, Prawo i praktyka gospodarcza, Warszawa 2005.
- EU gives blessing to Austria's far-right deal*, Brussels, 20 December 2017, EUobserver, <https://euobserver.com>.
- European Union on the Global Scene. United or Irrelevant?*, ed. B. Góralczyk, Centre for Europe, University of Warsaw, Warszawa 2015.
- Everson M., *An Exercise in Legal Honesty: Rewriting the Court of Justice and the Bundesverfassungsgericht*, „European Law Journal” 2015, vol. 21, no. 4.
- Featherstone K., *External conditionality and the debt crisis: the 'Troika' and public administration reform in Greece*, „Journal of European Public Policy” 2015, vol. 22, no. 3.
- Fischer P., *Is It Possible to Turn the Tide?*, „ASPEN Review” 2017, no. 2.
- Góralczyk B., *Aksjologiczna dezintegracja w UE? Przypadek Węgier*, „Studia Europejskie” 2015, nr 2.
- Góralczyk B., *Europa: powrót historii (w dziesięciu odsłonach)*, „Przyszłość – świat, Europa, Polska” 2016, Komitet Prognoz Polska 2000 Plus, vol. 1/33.
- Góralczyk B., *Powrót Historii, czyli rewolucja antyliberalna*, „Studia Europejskie” 2017, nr 1.
- Grosse T.G., *Assumptions of the theory of regional disintegration: suggestions for further research*, „Przegląd Europejski” 2016, nr 4 (42).
- Grosse T.G., Hetnarowicz J., *The discourse of Solidarity and the European Migrant Crisis*, „Yearbook of Polish European Studies”, Centre for Europe, University of Warsaw, 2016, vol. 19.
- Grosse T.G., *Komentarze profesorskie*, [w:] *Teorie i metody w studiach europejskich*, red. A. Skolimowska, Oficyna Wydawnicza ŁOŚGRAF, Warszawa 2013.
- Grosse T.G., *Vehicle for modernization in trouble. How the eurozone crisis have changed cohesion policy*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2016, nr 10.

- Grosse T.G., *Wprowadzenie. Polityki europejskie w dobie zmiany modelu integracji*, [w:] *Polityki europejskie w dobie kryzysu*, red. T.G. Grosse, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.
- Gyárfasová O., *The Rise of Radicalism Among Young People in Slovakia: Causes and Consequences*, „ASPEN Review” 2017, no. 2.
- Hänsch K., *The Future of the European Integration: Visions, Challenges, Perspectives*, „Intereconomics” 2000, vol. 35, no. 6.
- Heisenberg D., *The Institution of “Consensus” in the European Union: Formal Versus Informal Decision-Making in the Council*, „European Journal of Political Research” 2005, vol. 44.
- Hooghe L., Marks G., *A postfunctionalist theory of European integration: from permissive consensus to constraining dissensus*, „British Journal of Political Science” 2009, vol. 39, no. 1.
- Initiative pour l'Europe – Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique*, <http://www.elysee.fr>.
- Joerges C., *Integration through law and the crisis of law in Europe's emergency*, [w:] *The End of the Eurocrats' Dream. Adjusting to European Diversity*, eds. D. Chalmers, M. Jachtenfuchs, C. Joerges, Cambridge University Press, Cambridge 2016.
- Kaplan R.D., *Europe's New Medieval Map*, „The Wall Street Journal” 2016, January 15, <https://www.wsj.com>.
- Kawalec S., Pytlarczyk E., *Paradoks euro. Jak wyjść z pułapki wspólnej waluty?* Poltext, Warszawa 2016.
- Kelemen D., *Eurolegalism: The Transformation of Law and Regulation in the European Union*, Harvard University Press, Cambridge 2011.
- Kędzierski K., *Europejska pierestrojka. UE jak ZSRR zabija brak solidarności*, „Analizy Klubu Jagiellońskiego”, <http://jagiellonski24.pl>.
- Konopacki S., *Neofunkcjonalistyczna teoria integracji politycznej Ernsta Haasa i Leona Lindberga*, „Studia Europejskie” 1998, nr 3.
- Kreuder-Sonnen Ch., *Beyond Integration Theory: The (Anti-) Constitutional Dimension of European Crisis Governance*, „Journal of Common Market Studies” 2016, vol. 54, no. 6.
- Kuźlewska E., *Referendum w procesie integracji europejskiej*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2008.
- Lewis J., *The Janus Face of Brussels: Socialization and Everyday Decision Making in the European Union*, „International Organization” 2005, vol. 59.
- Lewis J., *The Methods of Community in EU Decision-Making and Administrative Rivalry in the Council's Infrastructure*, „Journal of European Public Policy” 2000, vol. 7.
- Majone G., *Regulating Europe*, Routledge, London 1996.
- Matthijs M., *Integration at What Price? The Erosion of National Democracy in the Euro Periphery*, „Government and Opposition” 2017, vol. 52, no. 2.
- Michałkiewicz S., *Czy Unia Europejska jest demokratyczna?*, <https://www.youtube.com>.
- Migalski M., *Parlament antyeuropejski*, The Facto, Warszawa 2014.

- Moschella M., *When Some Are More Equal than Others: National Parliaments and Intergovernmental Bailout Negotiations in the Eurozone*, „Government and Opposition” 2017, vol. 52, no. 2.
- Niemann A., Ioannou D., *European economic integration in times of crisis: a case of neofunctionalism?*, „Journal of European Public Policy” 2015, vol. 22, no. 2.
- Niemann A., Schmitter P.C., *Neofunctionalism*, [w:] *European Integration Theory*, eds. A. Wiener, T. Diez, Oxford University Press, New York 2005.
- Pierson P., *Politics in Time: History, Institutions and Social Analysis*, Princeton University Press, Princeton 2004.
- Populizm*, red. O. Wysocka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010.
- Prawda M., *Wspólnota wyobraźni*, [w:] *Dzieje wspólnej Europy – pomocnik historyczny Polityki*, <http://www.politykaWspólnotaWyobraźni.pl/pomocnikhistoryczny>.
- Raines T., Goodwin M., Cutts D., *Europe’s Political Tribes. Exploring the Diversity of Views Across the EU*, Chatham House, The Royal Institute of International Affairs, London 2017.
- Reykowski J., *Jedno państwo, dwa plemiona*, „Gazeta Wyborcza”, 19 III 2016.
- Scharpf F.W., *Governing in Europe: Effective and Democratic?*, Oxford University Press, Oxford–New York 1999.
- Schimmelfennig F., *European integration in the euro crisis: the limits of postfunctionalism*, „Journal of European Integration” 2014, vol. 36, no. 3.
- Scholten M., *Mind the trend! Enforcement of EU law has been moving to ‘Brussels’*, „Journal of European Public Policy” 2017, vol. 24, no. 9.
- Siderius K., Brandsma G.J., *The Effect of Removing Voting Rules: Consultation Practices in the Commission’s Delegated Act Expert Groups and Comitology Committees*, „Journal of Common Market Studies” 2016, vol. 54, no. 6.
- Soros G., Schmitz G.P., *The Tragedy of the European Union*, Public Affairs, New York 2014.
- SPD’s Martin Schulz wants United States of Europe by 2025*, „Politico”, 7 XII 2017, <https://www.politico.eu>.
- Stiglitz J., *the EURO. How Common Currency Threatens The Future of Europe*, W.W. Norton & Co., New York–London 2016.
- The six flavours of Brexit*, „The Economist” 2017, July 22.
- Thomann E., Sager F., *Moving beyond legal compliance: innovative approaches to EU multilevel implementation*, „Journal of European Public Policy” 2017, vol. 24, no. 9.
- Verhofstadt G., *Europe’s Critical Elections*, <https://www.project-syndicate.org>.
- Ziółkowska J., *Rola parlamentów narodowych we wzmacnianiu demokratycznej legitymizacji Unii Europejskiej po Traktacie z Lizbony*, praca doktorska obroniona w ISP PAN.
- Ziółkowska J., *Systematyzacja pojęć i koncepcji związanych ze zjawiskiem zróżnicowanej integracji i segmentacji politycznej*, [w:] *Polityki europejskie w dobie kryzysu*, red. T.G. Grosse, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.

Streszczenia (summaries)

Bogdan Jacek Góralczyk

Kryzysy w Unii Europejskiej: geneza i konsekwencje

Dzisiejsza Unia Europejska jest pogrążona w kilku nakładających się na siebie kryzysach, opisanych i zanalizowanych w pierwszej części niniejszego studium. W ślad za diagnozą idzie też, w drugiej części artykułu, autorska próba prognozy, oparta na istniejących scenariuszach oraz dostępnych źródłach i materiałach. W ocenie autora podstawowy dzisiejszy problem w UE polega na rozbiciu solidarności i braku poczucia wspólnoty interesów. Jednakże niezbędna jest ucieczka do przodu, bowiem pogrążenie się w inercji to gotowy scenariusz kolejnego kryzysu, tym razem o charakterze egzystencjalnym. Stawka jest więc najwyższa z możliwych: przetrwanie UE – choć już toczy się żaźarty spór o to, jak ta przyszła UE miałyby wyglądać. Niestety, problem w tym, że różne nurty polityczne widzą ją zupełnie inaczej.

Słowa kluczowe: UE, strefa euro, kryzysy, integracja europejska, wizje i scenariusze integracji

The European Union crises: origins and consequences

Today's is going through several multiple crises situations, described and analysed in the first part of the study. The diagnosis is followed by the author's attempts at formulating a prognosis, based on existent available scenarios, as well as documents and sources. In the author's opinion, the crucial problem of contemporary EU is the lack of solidarity and unanimous expression of interests. What the EU needs, is a escape into the future, as the deepening inertia is nothing but a scenario of another crisis situation, this time of existential dimension. The highest possible stake is involved – the mere survival of the EU, which is already a subject of intense debate. Unfortunately, every political option has a blueprint of its own in this debate, which complicates the case.

Key words: the EU, crises, European integration, visions and scenarios of integration, Eurozone

Zbigniew D. Czachór

***Strategiczny program Unii Europejskiej w okresie zmian.
Jak Europa i jej unia zamierza nas „chronić, wspierać i bronić”?
Analiza subwersyjna***

Uzasadnieniem dla przygotowania tego tekstu była potrzeba naukowego zobrazowania prób strategicznych zmian podejmowanych w ostatnich latach przez Unię Europejską. Szczególnie chodzi tu o zmiany antykryzysowe, które wpływają na przyszłość, a może nawet przetrwanie systemu integracji europejskiej. Odnowicielskie zapęły unijnych instytucji zostały rozwinięte w dwóch kluczowych dla tej analizy dokumentach. Pierwszy to Strategiczny Program Unii Europejskiej w okresie zmian. Drugi nosi jeszcze bardziej znaczący tytuł: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: *Program prac Komisji na rok 2017 – „Na rzecz Europy, która chroni, wspiera i broni”*.

Słowa kluczowe: zmiany, kryzys, antykryzysowy, wzrost, przyrost, strategiczny, program, komunikat, Europa, Unia Europejska, wsparcie, ochrona, obrona

***The European Union strategic program in the period of change.
How do Europe and its union intend to “protect, empower and defend” us?
A subversive analysis***

This article originates from the need to scientifically illustrate attempts at the strategic changes adopted by the European Union in the recent years. This particularly refers to the anti-crisis developments that affect the future, and perhaps even the survival of the European integration system. The restoring enthusiasm of the EU institutions has been developed in two documents, fundamental for the analysis contained herein. The first is The Strategic Agenda for the Union in the Times of Change. The second one is even more significant: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Commission Work Program 2017 – Delivering a Europe that protects, empowers and defends.

Key words: change, crisis, growth, strategic, program, message, Europe, the European Union, empower, protection, defend

Tomasz Grzegorz Grosse

Federacja w Europie, czyli dążenie do utopii?

Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy projekt rozwoju integracji europejskiej w kierunku federacji ma cechy myślenia utopijnego. Inspiracją dla tego tematu są rozważania Mario Albertiniego dotyczące rozwoju parlamentaryzmu europejskiego oraz unii walutowej. W pierwszej części analizowana jest koncepcja utopii w naukach społecznych oraz dyskusja o federacji w Europie, zarówno w myśli ojców założycieli integracji europejskiej, jak również naukowców. Następnie badane są dwa przykłady: 1) proces budowania federalizmu fiskalnego w unii walutowej oraz 2) narodziny federacji demokratycznej w Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: federacja, konfederacja, federacja demokratyczna, federalizm fiskalny, Unia Europejska, utopia

Federation in Europe, or pursuing utopia?

The purpose of the article is to answer the question whether or not the development of European integration project in the direction of federation has the features of utopian thinking. This is inspired by Mario Albertini's reflections on the development of European parliamentarism and the monetary union. In the first part, the concept of utopia in social sciences and the discussion of federation in Europe are examined, both in the thoughts of founding fathers of European integration as well as in scholarly circles. Further, two case studies are analysed: 1) the process of building fiscal federalism in the monetary union and 2) nascency of the democratic federation in the EU.

Key words: federation, confederation, democratic federation, fiscal federalism, utopia, the European Union

Krzysztof Zuba

Quasi-państwo jako model rozwoju Unii Europejskiej

Wspólnoty Europejskie w założeniu ich twórców miały być docelowo federacją. Model ten nie został zrealizowany, małe są też szanse, aby został zrealizowany w przyszłości. Wspólnoty, a następnie Unia Europejska rozwijały się bez wyraźnego planu, a nawet konsekwencji. W rezultacie obserwujemy – i w przyszłości może stać się to dominującym elementem rozwoju UE – dwa sprzęgnięte ze sobą procesy, które można określić mianem modelu *quasi*-państwa:

- z jednej strony UE zyskuje atrybuty państwa, ale nigdy nie stanie się nim w pełni. Pogłębianie się jednak integracji na dalszych polach (w różnym zakresie w odniesieniu do poszczególnych państw), uczyni z niej swoiste *quasi*-państwo;
- z drugiej strony państwa członkowskie w procesie integracji (zarówno już zrealizowanej, zachodzącej, jak i przyszłej) wyzbywają się na rzecz UE szeregu atrybutów tradycyjnie pojmowanej państwowości, stając się *quasi*-państwem.

Słowa kluczowe: Integracja europejska, model *quasi*-państwa, teorie integracji, konfederalizm.

A quasi-state as a model of development for the European Union

The founders of the European Communities worked on the assumption that they would eventually develop into a federation. This idea has not come true and the chances of its coming true in the future are rather remote. The Communities and subsequently the EU have been developing without a clear-cut plan or even consequences. As a result, we are witnessing what in the future may become the dominant element in the development of the EU, i.e. two processes coupled together which could be referred to as a model of a quasi-state:

- On the one hand, the EU acquires the attributes of a state which it will never become in the full meaning of the word. However, the deepening of integration in further fields (to various degrees with respect to particular Member States) will turn it into some quasi-state;
- On the other hand, in the process of (already completed, currently occurring and future) integration, Member States cede a number of attributes associated with traditionally understood statehood to the EU, thus becoming quasi-states.

Key words: European integration, quasi-states model, theories of integration, confederalism

Ireneusz Paweł Karolewski

Obywatelstwo, tożsamość a demoi-kracja w Unii Europejskiej

W artykule analizowana jest relacja między obywatelstwem a tożsamością zbiorową w odniesieniu do Unii Europejskiej. Ponadto omawiana jest w tym kontekście koncepcja „demoi-kracji”, od niedawna dyskutowanej w badaniach nad integracją europejską. W pierwszym kroku w artykule skoncentrowano się na problematyce konceptualizacji tożsamości zbiorowej, potem następuje przejście do modeli obywatelstwa, aby w dalszym kroku opisać relację między obywatelstwem a tożsamością. Dalej w artykule podejmowana jest kwestia „demoi-kracji” oraz konsekwencji dyskutowanej problematyki dla przyszłości UE. Autor argumentuje, że stosowanie kategorii demoi-kracji uwalnia Unię od oczekiwań silnej tożsamości i implikuje ideę „międzyobywatelstwa” unijnego. Zarówno demoi-kracja, jak i „międzyobywatelstwo” odpowiadają obecnemu charakterowi UE, ale też sugerują zasady i procedury decyzyjne, którymi UE powinna się posługiwać, takie jak decyzje przyjazne autonomii państw członkowskich oraz nie-przymusowe formy integracji, jak np. otwarta metoda koordynacji.

Słowa kluczowe: obywatelstwo, Unia Europejska, tożsamość zbiorowa, demoi-kracja, współobywatelstwo, modele obywatelstwa

Citizenship, identity and demoi-cracj in the European Union

The article explores the relationship between citizenship and collective identity and applies it to the European Union. Moreover, it discusses the concept of demoi-cracj in the EU context, a concept recently discussed in the research on European integration. First, the article focuses on conceptualization problems of collective identity, then it moves to various models of citizenship in order to analyze the citizenship-identity nexus. Next, the text discusses the issue of demoi-cracj and the consequences of the problématique for the future of the EU. The author argues that the application of the concept of demoi-cracj to the EU removes the expectations of strong collective identity and at the same time promotes citizenship as intercitoyenneté. Both demoi-cracj and intercitoyenneté fit well with the current nature of the EU as well as suggest application of specific rules and procedures which would be autonomy-friendly towards the Member States and use non-coercive forms of integration such as the Open Method of Coordination.

Key words: Citizenship, European Union, collective identity, demoi-cracj, intercitoyenneté, citizenship models

Tomasz Kubin

***Potencjalne reformy systemu instytucjonalnego Unii Europejskiej
w kontekście wzmocnienia jego legitymizacji***

Refleksja teoretyczna i badania empiryczne dotyczące legitymizacji władzy politycznej dotyczą głównie państwa i jego instytucji. Jednak ze względu na swoją specyfikę i pewne cechy charakterystyczne dla państwa, także Unia Europejska i jej instytucje muszą być podmiotami, w odniesieniu do których poruszana jest kwestia legitymizacji ich funkcjonowania.

Od kilku dekad stawiana jest teza o zbyt słabej legitymacji UE i jej instytucji i istnieniu tzw. deficytu demokracji i deficytu legitymacji w jej wymiarze normatywnym (formalnym, prawnym). Celem i główną treścią opracowania jest identyfikacja oraz analiza potencjalnych reform systemu instytucjonalnego UE, które mogłyby wzmocnić jego legitymację normatywną. W tekście wskazano i przeanalizowano możliwe reformy dotyczące kompetencji głównych instytucji UE: Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komisji oraz Europejskiego Banku Centralnego.

Słowa kluczowe: legitymizacja, system instytucjonalny Unii Europejskiej, instytucje Unii Europejskiej

***Potential reforms of the European Union institutional system in the context
of strengthening its legitimization***

Theoretical reflection and empirical research on legitimization of political power concern mainly the state and its institutions. However, due to its characteristics and certain features of a state, the European Union and its institutions must also be considered in the context of legitimization.

For a few decades there has been put out the thesis about insufficient legitimacy of the EU and its institutions and the existence of the so-called democratic deficit and legitimacy deficit in its normative (legal) dimension. The purpose and main content of the study is the identification and analysis of potential reforms of the institutional system of the EU, which could strengthen its normative legitimacy. Possible reforms have been identified and discussed on the competences of the main EU institutions: the European Parliament, the European Council, the Council, the Commission and the European Central Bank.

Key words: legitimization, institutional system of the European Union, institutions of the European Union

Janusz Józef Węc

Unia Europejska na historycznym zakręcie. Bieżące wyzwania i scenariusze ich przezwyciężenia

Przedmiotem analizy są bieżące wyzwania w Unii Europejskiej oraz scenariusze ich przezwyciężenia. W części pierwszej przedstawiono pięć scenariuszy dalszego rozwoju UE do 2025 r. zawartych w Białej Księdze z 1 marca 2017 r. oraz pięć wynikających z niej raportów refleksyjnych Komisji Europejskiej, dokonano również analizy orędzia o stanie Unii Europejskiej, wygłoszonego przez Jeana-Claude'a Junckera 13 września 2017 r. w Parlamencie Europejskim. Część druga jest poświęcona ocenie francuskiej „Inicjatywy dla Europy” z 26 września 2017 r. Część trzecia dotyczy realizacji reform ustrojowych Unii Europejskiej w latach 2017–2018 w strefie euro, wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony oraz polityk należących do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Natomiast w części czwartej sformułowane zostały wnioski i rekomendacje dla Polski.

Słowa kluczowe: kryzys strefy euro, kryzys migracyjny, Polska, Unia Europejska, Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, reforma ustrojowa strefy euro, Unia Bankowa, Unia Finansowa, Unia Fiskalna, Unia Gospodarcza, reforma polityki imigracyjnej i azylowej Unii Europejskiej, wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony, Europejski Fundusz Obrony, stała współpraca strukturalna

The European Union at a turning point. Current challenges and scenarios of overcoming them

The article addresses the current challenges facing the European Union and the scenarios for overcoming them. The first part outlines the five scenarios for the future development of the European Union up to 2025, as set out in the White Paper of 1 March 2017, as well as the five reflection papers prepared by the European Commission and based on the White Paper. The first part also analyses Jean-Claude Juncker's State of the Union speech delivered before the European Parliament on 13 September 2017. The second part is dedicated to the evaluation of the French "Initiative for Europe" of 26 September 2017. The third part deals with the implementation of the system reform of the European Union in 2017–2018: of the euro area, the common security and defence policy, as well as in the area of freedom, security and justice. Part four presents conclusions and recommendations for Poland.

Key words: Eurozone crisis, migration crisis, Poland, European Union, European Council, Council of the European Union, European Commission, European Parliament, system reform of the Eurozone, Banking Union, Financial Union, Fiscal Union, Economic Union, reform of the European Union's immigration and asylum policies, new EU external security strategy, common security and defence policy, European Defence Fund, permanent structured cooperation

Waldemar Paruch

***Źródła orientacji eurealistycznej w Polsce.
O myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości***

Przedmiotem analizy autora artykułu jest myśl polityczna partii Prawo i Sprawiedliwości w kontekście źródeł eurorealizmu w Polsce. Przyjęto założenie, że w odniesieniu do Unii Europejskiej i integracji europejskiej są możliwe trzy stanowiska: eurosceptycyzm, euroentuzjazm i eurorealizm. To ostatnie stanowisko w Polsce reprezentuje Prawo i Sprawiedliwość, partia która powstała w 2001 r. Autor scharakteryzował stanowisko realizmu poznawczego i politycznego oraz ich recepcję przez PiS w opozycji do poglądów liberalnych i liberalnej teorii stosunków międzynarodowych. Przeanalizował założenia poznawcze i aksjologiczne stojące u podstaw stosunku PiS do integracji europejskiej, a następnie scharakteryzował podwaliny eurealistycznej koncepcji polityki zagranicznej Polski prezentowanej w debacie politycznej w pierwszych latach XXI wieku.

Słowa kluczowe: polityka zagraniczna, Unia Europejska, partie polityczne, Prawo i Sprawiedliwość, myśl polityczna

***Sources of Euralistic orientation in Poland.
On the political thought of Law and Justice***

The subject of the study is the political thought of Law and Justice party in the context of the sources of Eurorealism in Poland. It is assumed that there are three approaches towards the European Union and European integration: Euroscepticism, Euroenthusiasm, and Eurorealism. In the Republic of Poland, Eurorealism is the approach represented by Law and Justice party, which was established in 2001. The characteristics of cognitive and political realism are discussed herein, as well as their reception by Law and Justice party in comparison with the liberal ideas and liberal theory of international relations. Further, the analysis of cognitive and axiological assumptions crucial for the conception of the European integration by Law and Justice party are analysed. Also, the origins of Poland's Eurorealistic conception of international politics as presented in the political debate in the first years of the 21st century are presented.

Key words: international politics, the European Union, political parties, Law and Justice, political thought

Rafał Riedel

Młode wino w starych bukłakach... czyli o przyszłym modelu fiskalnym w Unii Europejskiej

Autor przeprowadza analizę formuły rozwiązań fiskalnych, które w przyszłości będą potencjalnie stosowane w Unii Europejskiej. Rozważania te mają charakter predyktywno-normatywny i są skupione na takich problemach, jak dług publiczny w warunkach federalizmu fiskalnego, koncepcje mutualizacji długu, dyscyplina fiskalna czy polityka zrównoważonego zadłużenia publicznego w Europie. Zasygnalizowana w tytule biblijna metafora („młode wino w starych bukłakach”) sugeruje konieczność wypracowania nowej formuły instytucjonalnej dla integrującej się Europy, ze względu na niewydolność starej wobec dwóch analizowanych tendencji i wyzwań – rosnącego przyzwolenia na pogłębiającą się zróżnicowaną integrację oraz wyłaniającą się ideę solidarnościowych transferów o charakterze transgranicznym.

Autor analizuje reżim fiskalny w Europie w kontekście zachodzących równocześnie procesów zorientowanych na budowę unii wielu prędkości. Dokonuje także rekonstrukcji podstawowych informacji na temat wciąż ewoluujących koncepcji zróżnicowanej integracji, aby następnie skupić się na specyfice europejskiego federalizmu fiskalnego w najbliższej przyszłości. W części konkludującej sugeruje helwetyzację procesu zróżnicowania integracji w Europie w odniesieniu do unii fiskalnej. Oznacza to, że proces ten będzie miał charakter woluntarystyczny i najprawdopodobniej będzie stanowił początek nowej ścieżki ewolucyjnej prowadzącej do wyodrębnienia się sfederalizowanej struktury.

Aksjomat różnorodności (w odróżnieniu od podejść redukcjonistycznych) ujęty w prawo Ashby'ego sugeruje prymat różnorodności, zgodnie z zasadą, że różnorodność czynników destabilizujących może być zrównoważona przez wewnętrzną różnorodność systemu. Takie myślenie wpisuje się w obowiązujący aktualnie wśród europeistów paradygmat, w którym różnorodne koncepcje zróżnicowanej integracji postrzega się raczej jako szansę niż jako zagrożenie dla dalszego rozwoju projektu integracyjnego. Ile różnorodności może jednak wytrzymać dotychczasowy model integracyjny? Odpowiedzi na to pytanie autor poszukuje, analizując model integracyjny w post-kryzysowej Europie, głównie przez pryzmat polityki fiskalnej możliwej do prowadzenia w *quasi*-federacyjnej strukturze Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: federalizm fiskalny, unia redystrybucyjna, zróżnicowana integracja

***“Young wine in old wineskins...” or the future fiscal model
in the European Union***

This article aims at analysing the emerging fiscal regime in Europe in the context of the parallel process of differentiated integration development. Consequently, the author reconstructs the basics related to the evolving concepts of differentiated integration and then focuses on the specifics of fiscal federalism which may emerge in Europe in the near future. In the conclusive part the author suggests the helvetisation of differentiated integration as regards the fiscal union. This means that the process is going to be voluntary (as in the beginnings of the Swiss Confederation – Bund der Willigen) and at the same time it will lead towards the emergence of a federalized structure.

Key words: fiscal federalism, redistributive union, differentiated integration

Janusz Ruszkowski

***Od finalité politique do multifinalité. Teoretyczne podstawy zwrotu
w paradygmacie poznania przyszłej Unii Europejskiej***

Celem poszukiwań badawczych autora są teoretyczne podstawy zwrotu od *finalité politique* w kierunku *multifinalité* w paradygmacie poznania przyszłej Unii Europejskiej. Autor odwołuje się do empirycznych dowodów i praktycznych rozwiązań, które stanowią swoisty punkt odniesienia dla potencjalnych rozwiązań finalnych. To zastrzeżenie jest o tyle ważne, że w poszukiwaniu efektu końcowego UE angażują się nie tylko badacze i teoretycy, ale także praktycy, w tym unijna technokracja.

Podczas badań okazało się, że niezmiernie ważne jest określenie istoty samego *finalité* (bezpřzymiotnikowego) z jego komponentami wewnętrznymi (*transcend, equilibrium, destiny*), jak również określenie stanu początkowego w danej chwili, który będzie punktem referencyjnym (*référentiel*), a zarazem niezwykle ważnym, choć kontekstowym, warunkiem inicjalnym badań nad *finalité*.

Słowa kluczowe: *finalité politique, multifinalité*, Unia Europejska

***From finalité politique to multifinalité. Theoretical bases
for the turning point in the paradigm of conceiving the future
European Union***

The aim of the article is establishing the theoretical bases of the turn from *finalité politique* towards *multifinalité* in the paradigm of conceiving the future European Union. These are supported by empirical evidence and practical solutions, constituting a point of reference for potential final conclusions. This reservation is important due to the fact that in the search for the EU's final effect not only researchers and theorists are involved, but also practitioners, including EU technocrats.

It stems from the conducted research that it is extremely important to firstly define the essence of the (non-adjective) *finalité* with its internal components (*transcending, equilibrium, destiny*), and secondly, to determine the initial state at a moment which will become the reference point (*référentiel*) and a significant, although contextual, initial condition of the research on the *finalité*.

Key words: *finalité politique, multifinalité*, European Union

Piotr Tosiek

Scenariusze rozwoju Unii Europejskiej w ujęciu liberalnej międzyrządowości

Teoria liberalnej międzyrządowości uzupełniona o elementy koncepcji nowej międzyrządowości oferuje narzędzia właściwe do analizy pięciu scenariuszy przyszłości Unii Europejskiej przedstawionych w marcu 2017 r. przez Komisję Europejską. Rozwój UE będzie wypadkową zróżnicowanych preferencji państw członkowskich, ich relatywnej siły negocjacyjnej oraz dokonywanych przez nie wyborów instytucjonalnych. Analiza kontekstu preferencji trzech dualnych grup państw prowadzi do wniosku, że rzeczywistym negocjaczom mogą być poddane tylko scenariusze kontynuacji i zróżnicowania. Dołączenie kontekstu negocjacji wskazuje na większe prawdopodobieństwo realizacji scenariusza kontynuacji, a uzupełnienie o kontekst instytucji pozwala na przeprowadzenie wnioskowania, według którego najbardziej prawdopodobną opcją jest wariant „aktywnej kontynuacji” zawierający w sobie elementy integracji zróżnicowanej.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, teorie integracji europejskiej, liberalna międzyrządowość, nowa międzyrządowość, integracja zróżnicowana

***Scenarios for the development of the European Union.
A liberal intergovernmentalist approach***

The liberal intergovernmentalism supplemented by elements of the new intergovernmentalism concept offers appropriate tools to analyse five scenarios of EU's future presented in March 2017 by the European Commission. EU development will depend on differentiated preferences of member states, their relative negotiation power and their institutional choices. The analysis of the context of preferences of three dual groups of states leads to the conclusion that only scenarios of continuity and differentiation can be really negotiated. Adding the negotiation context points to the bigger likelihood of the continuity scenario, while the institution context allows to conclude that the most probable option is the variant of “active continuity” including some elements of differentiated integration.

Key words: European Union, theories of European integration, liberal intergovernmentalism, new intergovernmentalism, differentiated integration

Krzysztof Malinowski

Rola Niemiec w przemianach Unii Europejskiej. Prognoza

Autor zaprezentował prognozę roli Niemiec w rozwoju Unii Europejskiej w najbliższych latach. Niemcy są zainteresowane przezwyciężeniem aktualnych trudności UE i dysponują odpowiednim potencjałem pozwalającym im mobilizować inne państwa, podejmowały też aktywne działania wobec europejskich kryzysów (zadłużenie w strefie euro, konflikt na Ukrainie, kryzys uchodźczy). Autor odniósł się do trzech scenariuszy rozwoju UE oraz przeanalizował możliwości odgrywania przez Niemcy kluczowej roli w ich realizacji. W pierwszym wariantcie zakłada się realizację tzw. twardego rdzenia w ramach UE, w drugim – fiasko tej koncepcji i dezintegrację UE, natomiast w trzecim wariantcie – kontynuację impasu wewnętrznego w UE. Autor za najbardziej prawdopodobny uznał wariant kontynuacji i ostrożne działania Niemiec, które będą starały się zachować spójność UE. Najmniej prawdopodobna wydaje się dezintegracja Unii, przy pasywnej roli Niemiec.

Słowa kluczowe: rola Niemiec w Unii Europejskiej, stosunki niemiecko-francuskie

Germany's role in the European Union transformations. A prognosis

The article attempts to foretell the role that Germany will play in the development of the European Union in the coming years. Germany has an interest in overcoming the current difficulties faced by the EU and has the capacities necessary to mobilize other states. It has previously engaged in overcoming European crises (the Eurozone debt crisis, the Ukrainian conflict, the refugee crisis). The author proposes three scenarios for EU development and examines the chances of Germany playing a key part in their implementation. While one scenario envisages the EU establishing a “hard core” of selected Member States, another sees the entire European project fail, causing the EU to fall apart. Yet another predicts a deadlock within the EU. The most likely scenario is that of continuity in which Germany acts cautiously to preserve the EU as a single entity. The least likely is the scenario of the EU crumbling and Germany taking a back seat passively watching the disintegration unfold.

Key words: Germany's role in the European Union, German–French relationship

Filip Tereszkiwicz

Czy Unia ma przyszłość? Wizja współpracy europejskiej na arenie międzynarodowej w eurosceptycznym dyskursie

Autor przeprowadził analizę eurosceptycznego podejścia do działań zewnętrznych Unii Europejskiej. Do realizacji tego zadania wykorzystał konstruktywistyczną perspektywę badawczą, w szczególności koncepcję dyskursywnych punktów węzłowych (DNP). Na początku wyjaśnił pojęcie „eurosceptycyzm” oraz przedstawił założenia metodologiczne badania. Następnie zaprezentował DNP w eurosceptycznym dyskursie na temat relacji UE–Rosja, transatlantyckie porozumienie w dziedzinie handlu i inwestycji (TPHiL) oraz unijną politykę rozwojową i klimatyczną. Punkty węzłowe zostały zidentyfikowane głównie przez badanie dyskursu toczącego się w ramach europarlamentarnych debat na wymienione tematy. Przeprowadzona analiza pozwoliła autorowi na przedstawienie eurosceptycznego poglądu na temat europejskiej współpracy na arenie międzynarodowej. Autor ponadto zidentyfikował dwie grupy eurosceptyków. Pierwsza, dominująca, grupa ma otwarte podejście do międzynarodowej aktywności UE, ale jedynie wtedy, gdy będzie ona prowadzona przez instytucje międzyrządowe. Druga uważa, że Europa powinna skoncentrować się na swoich własnych problemach i zamknąć się na świat.

Słowa kluczowe: dyskursywne punkty węzłowe, działania zewnętrzne UE, eurosceptycyzm, konstruktywizm, Unia Europejska

Is there a future for the European Union? The vision of European international cooperation in the Eurosceptical discourse

This chapter examines the Eurosceptic attitude towards the EU's external actions. A constructivist approach is used to achieve that goal, in particular the concept of discursive nodal points (DNP) created by Thomas Diez. Opening with an analysis of notions of Euroscepticism and the methodical approach, the chapter shows DNPs in Eurosceptic discourse about EU–Russia relations, TTIP, EU development, and environmental policies. These DNPs have been identified by examining Eurosceptic discourse mainly in the European Parliament debates about these areas of EU activity. As a result of that analysis, a Eurosceptic view of European cooperation in the international arena is presented. Two groups of Eurosceptics are recognised. The first dominant group has an open attitude towards international activity of the EU (if it is conducted by intergovernmental institutions), while the other wants to retreat from the world so it can focus on its own problems.

Key words: constructivism, Discursive Nodal Points, Euroscepticism, the EU external actions, the European Union

Katarzyna Żukrowska

***Priorytety dla integracji europejskiej na najbliższe lata widziane
z perspektywy ekonomisty i politologa***

W artykule autorka opisała najważniejsze wyzwania, przed jakimi stoi Unia Europejska w najbliższym okresie: zakończenie procesu tworzenia rynku wewnętrznego, wybór jednego z pięciu scenariuszy integracji na przyszłość, wynegocjowanie warunków brexitu, dopasowanie priorytetów finansowych do wybranych scenariuszy rozwoju i przeniesienie ich na nowe wieloletnie ramy finansowe. Pokazuje, z iloma problemami UE będzie konfrontowana i jak trudnym problemem staje się kompleksowość zmian, które nakładają się w czasie i wzajemnie się zazębiają. Jest to bogaty zbiór faktów, które rozłożone na czynniki pierwsze mogą – przy próbie utworzenia całości – doprowadzić do bardzo różnych rozwiązań. Niemniej jednak za element optymistyczny można uznać to, że pozornie antyintegracyjne i antyliberalizacyjne działania przynoszą odwrotny skutek, za jaki można uznać wiedzę o skutkach integracji. Ma to szczególne znaczenie w kontekście globalnej i zliberalizowanej gospodarki, w której rośnie rola otoczenia międzynarodowego na decyzje polityczne i gospodarcze podejmowane w każdym państwie.

Słowa kluczowe: scenariusz dla UE, brexit, budżet ogólny UE, tendencje integracyjne, rynek wewnętrzny

Priorities for the European integration in the coming years. An economist and political scientist's perspective

The article shows the most important challenges which the EU has to face in the nearest future. These include: completing the process of creating the internal market, choosing one of the five scenarios of the future of integration, negotiating Brexit conditions, establishing financial priorities in accordance with the selected development scenarios and coining them into new Multiannual Financial Frames. Numerous problems which the EU shall have to confront are presented herein, as well as the complexity of changes, overlapping in time. An ample collection of facts, broken down into prime factors, but with a larger image in mind, can lead to various solutions. It shall be considered optimistic, that the ostensibly anti-integration and anti-liberalization activities yield opposite results, which is the knowledge of the integration effects. This is particularly significant in the context of global and liberalized economy, in which the role of international environment for the political and economic decisions made by each state is steadily increasing.

Key words: scenarios for the future of the EU, Brexit, EU general budget, integration tendencies, internal market

Artur Nowak-Far

Jaki model gospodarczy będzie realizować Unia Europejska?

Arkadyjski model dobrobytu Unii Europejskiej jest systemem realizacji ambitnych i zróżnicowanych celów i wartości w jej ramach. Jego realizacja wymaga współdziałania państw członkowskich w ramach silnie legitymizowanych procedur ustanowionych w TUE i TFUE. Najpoważniejszym wyzwaniem UE jest napięcie, które powstało pomiędzy jej państwami członkowskimi w kontekście możliwości realizacji przez ten model ordoliberalnej wizji dobrobytu. To napięcie spowoduje wypracowanie nowych płaszczyzn dyskursu państw członkowskich, jak również mechanizmów marginalizacji i izolowania alternatywnej agendy w tych częściach, które nie będą mogły być realizowane. Przyjęcie zróżnicowanej metody marginalizacji i izolowania nie powoduje konieczności emancypacji strefy euro, lecz będzie raczej skutkowało alienacją tych państw, które nie będą skłonne włączać się do nowych procesów integracyjnych, będących i tak realizować arkadyjski model dobrobytu.

Poważnym wyzwaniem dla Unii Europejskiej w przyszłości będzie również konkretny kształt arkadyjskiej wizji dobrobytu, wynikający zwłaszcza z nacisku niektórych państw członkowskich na realizację „społecznego wymiaru” rynku wewnętrznego. Zmiana ta będzie miała istotne skutki w zakresie alokacji zasobów oraz tworzenia podstaw przewag konkurencyjnych poszczególnych gospodarek narodowych.

Słowa kluczowe: arkadyjski model dobrobytu, polityka gospodarcza UE, rynek wewnętrzny UE, unia gospodarcza UE, unia walutowa UE

Which economic model with the European Union pursue?

EU Arcadian model of welfare (AMW) is a system meant to realize ambitious and diversified goals, objectives and values. AMW requires adequate cooperation of EU Member States within the strongly legitimized procedural framework offered by the Treaties (TEU and TFEU). The most significant challenge faced by the EU arises from the tension which has emerged among its Member States with respect to the acceptance of AMW and its procedural framework. This tension will stimulate discourse mechanisms leading to acceptance of some elements of non-AMS economic visions, as well as to the marginalization and isolation of these elements of the alternative agenda which could not be accepted. This would not yield any significant emancipation of the Eurozone; instead, it would lead to alienation of those Member States which are not inclined to join the new integration process pursuing AMW.

Another serious challenge to the EU is arising from the development in the EU internal market legislation as it is now subject to increasing pressures to take into account “social aspects” of this market. Any change of the EU regulation in line with this “social aspects” philosophy would have potentially significant impact on the allocation of resources in the Union, as well as on the sources of competitive advantage in respective national economies.

Key words: Arcadian model of welfare, EU economic policy, EU internal market, EU economic union, EU monetary union

Joanna Dyduch

***Konsekwencje sekurytyzacji dla przyszłości integracji europejskiej.
Perspektywa polska***

Celem artykułu była próba zdefiniowania aktualnych trendów kształtujących przebieg i dynamikę integracji europejskiej. Na badane procesy integracyjne w ostatnim czasie składają się fenomeny znane badaczom systemu europejskiego, jak wielowymiarowa europeizacja oraz swoiście definiowana regionalizacja. Jednak, by w pełniejszy sposób uchwycić istotę aktualnego stanu rozwoju systemu europejskiego oraz perspektyw procesu integracji europejskiej, uzasadnione wydaje się sięgnięcie po rzadziej wykorzystywane kategorie analityczne. Zważywszy na bieżący kształt i przebieg dyskursu o integracji europejskiej, za adekwatną propozycję teoretyczną uznać można dorobek tzw. szkoły kopenhaskiej w postaci teorii sekurytyzacji. W centrum dociekań postawiono hipotezę stanowiącą, że „uruchomienie” procesu sekurytyzacji w określonych warunkach będzie „paliwem” dla procesów europeizacyjnych bądź sekurytyzacja może uruchomić proces regionalizacji będący alternatywą dla europeizacji, a nawet formą „przeciweuropeizacji”.

Słowa kluczowe: sekurytyzacja, europeizacja, regionalizacja, integracja europejska, polityki Unii Europejskiej

Consequences of the securitization for the future of the European integration. Polish perspective

The purpose of the article is to define current trends shaping the course and dynamics of the European integration process. The studies of integration processes include phenomena well known and described by researchers as multidimensional Europeanization and specifically defined regionalization. However, in order to better understand the essence of the current state of development of the European system and the prospects for the European integration process, it seems justified to use less commonly used analytical categories. Having in mind the current shape and the course of the European integration, the achievements of the so-called Copenhagen School, namely the securitization theory, seem to be a considerable theoretical proposal. The hypothesis verified in this article states that the securitization process under certain conditions can be a fuel for Europeanization processes; however, securitization may evoke a faster regionalization process that can be perceived as an alternative to Europeanization or even a process of “de-Europeanization”.

Key words: securitization, Europeanization, regionalization, European integration, European Union policies

Mariusz Ruszel

Wyzwania i perspektywy rozwoju bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego do Unii Europejskiej

Celem artykułu jest określenie wyzwań oraz perspektyw rozwoju polityki bezpieczeństwa energetycznego w zakresie dostaw gazu ziemnego do Unii Europejskiej. Z tego względu zostały postawione następujące pytania badawcze: jakie są kluczowe wyzwania dla bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego do UE; w jaki sposób będzie kształtowało się bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego w nadchodzących latach; w jaki sposób dostawy drogą morską mogą wpływać na ewolucję unijnego rynku gazu ziemnego; czy w interesie UE jest budowanie gazociągu Baltic Pipe czy Nord Stream II. Polityka energetyczna jest zdominowana przez narodowe interesy, a to powoduje prymat podejścia realistycznego. Postawiona została hipoteza badawcza wskazująca, że unijna polityka bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego doprowadzi do wzrostu rywalizacji wewnątrz UE w zakresie kształtowania się ośrodków centralnych i peryferyjnych na unijnym rynku energii.

Słowa kluczowe: polityka energetyczna, bezpieczeństwo energetyczne, dywersyfikacja, gaz ziemny, LNG, rynek energii

Challenges and perspectives for the development of the security of natural gas supply to the European Union

The aim of this article is to identify the challenges and perspectives for the development of energy security policy in the context of the supply of natural gas to the EU. Therefore, the following research questions are considered: what are the key challenges for the security of gas supply to the EU? How will the security of natural gas supply be shaped in the coming years? How can deliveries by sea affect the evolution of the EU natural gas market? Is it in the interest of the EU to build the Baltic Pipe or Nord Stream II gas pipeline? Energy policy is dominated by national interests and this gives the primacy of the realistic approach. The author hypothesizes that the EU security of supply policy of natural gas will lead to increased competition within the EU in terms of the development of central and peripheral centers in the EU energy market.

Key words: energy policy, energy security, diversification, natural gas, LNG, energy market

Monika Trojanowska-Strzemboszevska
Radosław Zenderowski

Imigracje jako wyzwanie dla europejskiej polityki

W artykule podjęta została próba ukazania wyzwań, jakie niosły i nadal niosą migracje dla europejskiej polityki i samego procesu integracji europejskiej. Migracje jako zjawisko na trwałe wpisane w historię Europy, które po II wojnie światowej przybrało nowe formy, w warunkach procesu integracji spotyka się z szeregiem redefinicji i zmian akcentów co do przyczyn, skali, struktury czy efektów przepływów migracyjnych. Migracje, będąc zjawiskiem równoległym wobec procesu jednoczenia się Europy, stosunkowo szybko zyskały dzięki niemu nową dynamikę i cechy. Celem artykułu jest identyfikacja wybranych wyzwań, jakie dla europejskiej polityki stanowi imigracja, zarówno w zakresie dotychczasowych trendów i obecnych przepływów migracyjnych, jak i skali oraz struktury imigracji w UE. Ujęcie to ma charakter syntetyczny i jego założeniem jest ukazanie migracji w perspektywie ogólnoeuropejskiej, a zarazem długofalowej. Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej ma miejsce charakterystyka migracji w Europie w XX wieku (kierunki, trendy, specyfika). W drugiej, autorzy analizują skalę i strukturę współczesnych migracji w UE. W części trzeciej, analizie poddane zostały wybrane wyzwania polityki europejskiej związane z procesem imigracji.

Słowa kluczowe: migracje, polityka imigracyjna, Unia Europejska, kontrola granic, polityka etniczna

Immigration as the challenge for the European policy

The article presents challenges that have been and still are posed by migrations on the European policy and the process of European integration. Migration as an integral part of European history took on new forms after the Second World War; influenced by the integration processes, it has been redefined, just as its causes, scale, structure and effects have been transforming. Thus, relatively quickly, migration has gained new dynamics and different patterns. The aim of this article is to identify main challenges for immigration policy in Europe, both in terms of current trends and migration flows, as well as the scale and structure of immigration to the EU. The article provides a synthetic description of the broad range of migration challenges and its assumption is to present immigration to Europe in pan-European and long-term perspective. The article consists in three parts. Part one provides a short overview of immigration trends in post-war Europe. Second part is focused on the analysis of the size and structure of current immigration to Europe. In the last part, authors examine specific problematic issues of the European immigration policy (the general nature and shape of immigration policy, the problem of irregular immigration in the EU, relations between immigration policy and ethnic policy).

Key words: migration, immigration policy, European Union, border control, ethnic policy

Maciej Walkowski

***Unia Europejska wobec chińskiej koncepcji Nowego Jedwabnego Szlaku
i zagrożenia wynikające z realizacji projektu***

Celem badawczym prezentowanego artykułu jest nie tylko analiza podstawowych założeń i celów nowej chińskiej strategii rozwojowej zwanej *One Belt One Road*, lecz także ocena i prognoza związana z jej wpływem na rozwój społeczno-ekonomiczny Unii Europejskiej. Uwypuklone zostały problemy związane z brakiem spójnej strategii państw członkowskich UE wobec ekspansji i narastającej dominacji chińskiej w świecie oraz potencjalne korzyści i realne zagrożenia związane z przyłączeniem się do chińskiego projektu Nowego Jedwabnego Szlaku. Zdiagnozowano też europejskie dylematy rozwojowe na poziomie instytucji i państw członkowskich związane z uczestnictwem w projekcie Pasa i Drogi oraz zaprezentowano rekomendacje do dalszych negocjacji.

Słowa kluczowe: Chiny, Unia Europejska, handel, inwestycje, współpraca, konkurencja, Nowy Jedwabny Szlak

***The European Union against the Chinese concept of the New Silk Road
and the threats resulting from the realization of the project***

The research goal of this article is not only to analyze the basic assumptions and objectives of the new Chinese development strategy, called *One Belt One Road*, but also to evaluate and forecast its impact on the socio-economic development of the European Union. The issues which are accentuated are those connected to the lack of a coherent strategy towards China on the part of the EU Member States. This deficiency applies in particular to the policy towards the expansion and rising Chinese domination in the world as well as potential benefits and real threats connected with the accession to the Chinese project of the New Silk Road. European development dilemmas, at the institutional level as well as on the level of the EU Member States, with regard to the participation in the *One Belt One Road* project are diagnosed. Finally, recommendations for further negotiations are presented.

Key words: China, European Union, trade, investments, cooperation, competition, New Silk Road

Wojciech Gagątek

***Wygaszanie polityk sektorowych Unii Europejskiej:
zarys konceptualizacji problemu badawczego***

W marcu 2017 r. Komisja Europejska (KE) przedstawiła Białą księgę w sprawie przyszłości Europy. W niniejszym artykule autor wychodzi od jednego ze scenariuszy zawartych w tym dokumencie, który KE nazwała obrazowo „Robić mniej, ale efektywniej”. Zakłada on zwiększenie starań i aktywności w tych obszarach, w których UE odniosła sukces, oraz zrezygnowanie z tych, gdzie z różnych powodów efekty są raczej niewielkie. Ten właśnie scenariusz zainspirował autora do postawienia dwóch kluczowych pytań: jak należy zdefiniować pojęcie i potencjalne mechanizmy wygaszania polityk publicznych oraz jakie motywacje kierują politykami, kiedy głoszą i decydują się na to działanie. Na podstawie inspiracji płynącej z nauki o polityce publicznej autor koncepcyjnie rozważa pojęcie wygaszania polityk UE, formułuje pytania badawcze, które należy rozważyć oraz konstruuje hipotezy. W rezultacie znacząco wzrasta nasza wiedza na temat koncepcyjnego rozumienia zmiany polityk i perspektyw zmniejszenia zakresu integracji europejskiej.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Komisja Europejska, polityka sektorowa, nauka o polityce publicznej, ewaluacja, wygaszanie, Biała księga, konceptualizacja

***Policy dismantling in the European Union:
an outline of a research problem conceptualization***

In March 2017, the European Commission launched White paper on the Future of Europe. In this article, the author departs from one of the scenarios contained in this document, which the Commission called “Doing Less More Efficiently”: the EU seeks to focus its attention on those areas where it has been successful, and to abandon those where, for various reasons, the effects are rather insignificant. This scenario has inspired the author to address two key questions: How should the concept and potential mechanisms for policy dismantling be defined? What motives drive the politicians when they preach and decide to dismantle a policy? Drawing on public policy literature, the author considers the concept of policy dismantling in the EU, formulates research questions and constructs hypotheses. As a result, our conceptual understanding of policy change and of the prospects of reducing European integration are growing significantly.

Key words: the European Union, the European Commission, sectoral policy, public policy, evaluation, dismantling, white paper, conceptualization

Konstanty Adam Wojtaszczyk

***Państwa, instytucje i społeczeństwa unijne w procesie
integracji europejskiej***

Integracja europejska i jej instytucjonalny efekt – Unia Europejska – są następstwem mechanizmów współpracy państw członkowskich, instytucji europejskich, a także ciągle ograniczonego wpływu społeczeństw unijnych. Odczuwalnym deficytem integracji jest problem modernizacji dotychczasowych jej mechanizmów i form współpracy.

Słowa kluczowe: integracja europejska, państwa narodowe, instytucje UE, kryzysy i bariery rozwoju integracji europejskiej, modernizacja UE.

***European Union states, institutions and communities in the process
of the European integration***

European integration and its institutional result – the European Union – are the consequences of cooperation mechanisms between Member States and European institutions, as well as still limited influence of the EU communities. The issue of modernizing the EU mechanisms and forms of cooperation constitutes an apparent integration deficit.

Key words: European integration, national states, EU institutions, crises and borders of European integration development, EU modernization

Cezary Kościelniak

Kościół wobec nowych wyzwań Unii Europejskiej

Celem tekstu jest pokazanie aktualnych, wybranych zagadnień w relacji Kościół – Unia Europejska. Punktem wyjścia w określeniu tych relacji jest adhortacja Jana Pawła II *Ecclesia in Europa*, zwracająca uwagę na aksjologiczne i kulturowe aspekty jedności i integracji europejskiej. Pontyfikat papieża Franciszka przynosi nową optykę spraw europejskich; według papieża Europa znajduje się w kryzysie, przede wszystkim kryzysie solidarności, szczególnie w kwestii migracyjnej. Do ważnych zadań Stolicy Apostolskiej należy wsparcie integracji wewnątrzunijnych państw członkowskich. Jednakże Watykan nie wspiera oficjalnie starań o członkostwo w UE państw kandydatów, szczególnie z obszaru byłego ZSRR, co jest związane z tworzeniem się nowej *Ostpolitik* Stolicy Apostolskiej.

Słowa kluczowe: Kościół, Unia Europejska, solidarność, integracja

The Church against the new challenges of the European Union

The aim of the paper is to present specific current problems of the relations between the Church and the European Union. A starting point for specifying those relations is Pope John Paul II's exhortation *Ecclesia in Europa*, where axiological and cultural aspects of European integration are considered. Pope Francis' pontificate has been adding new perspectives; according to the Pope, Europe suffers from a solidarity crisis, especially as regards the migration policy. One of the most important tasks of the Vatican diplomacy is to support the European integration, especially among the present Member States. However, the Holy See does not officially support the candidate states in their efforts to join the EU, especially the states from the territory of the former USSR, which is related to the emergence of the Holy See's new *Ostpolitik*.

Key words: the Church, European Union, solidarity, integration

Magdalena Musiał-Karg

***Referendum – instytucja wpływania na przyszłość
zjednoczonej Europy. Brexit a kształt Unii Europejskiej***

Praktyka wykorzystania form demokracji bezpośredniej w państwach europejskich dowodzi, że prócz licznych głosowań referendalnych w sprawach ogólnonarodowych coraz bardziej popularnym przedmiotem debaty publicznej, a następnie głosowania stają się również kwestie o tematyce „unijnej”. Wykorzystanie referendum ogólnonarodowego do decydowania w sprawach procesu integracji europejskiej nie jest zjawiskiem nowym, bowiem pierwsze głosowanie o tej tematyce miało miejsce już w 1972 r. Od tego czasu integracja europejska stała się przedmiotem 60 ogólnonarodowych referendów – zarówno w państwach członkowskich, w państwach kandydujących, jak i w państwach „trzecich”, które związane są dziś z Unią Europejską różnego rodzaju umowami bilateralnymi. Większość doświadczeń związanych z wykorzystaniem referendów w sprawach europejskich jest pozytywnych, jednak część z nich przysporzyło państwom członkowskim i samej Unii wielu problemów. Jednym z ostatnich przykładów głosowań referendalnych, którego konsekwencje będą miały swój wyraz w przyszłym kształcie UE, jest głosowanie z 23 czerwca 2016 r. sprawie członkostwa Wielkiej Brytanii w UE.

Głównym celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie o konsekwencje referendów w sprawie integracji (ze szczególnym uwzględnieniem głosowania brytyjskiego) dla przyszłego kształtu UE.

Słowa kluczowe: referendum, demokracja bezpośrednia, integracja europejska, Unia Europejska, brexit

Referendum – an institution of influencing the future of the united Europe. Brexit and the future shape of the European Union

The practice of using direct democracy in the European Union states proves that the so-called European issues have become an increasingly popular subject of public debate and then of referendum votes. The use of national referenda in deciding on the European integration process is not a new phenomenon – the first such referendum was held in 1972. Since then the European integration has been a subject of 60 popular votes – in the EU Member States, candidate states or in so-called third countries. It may be claimed that most experiences related to direct democracy in the EU is rather positive, but some votes brought about serious problems in the Member States and the European Union itself. An example is the British referendum of 2016 on further membership in the EU. It provoked a big debate on the future shape of the Community and further directions of the European integration.

The main objective of this paper is to answer the question about the impact of the European referendums on the future shape the EU (with a particular attention paid to the 2016 referendum on Brexit).

Key words: referendum, direct democracy, European integration, European Union, Brexit

Biogramy autorów

Prof. dr hab. Zbigniew Czachór, politolog, prawnik i dziennikarz. Specjalizuje się w prawie i polityce Unii Europejskiej, prawie międzynarodowym publicznym oraz międzynarodowych stosunkach politycznych. Od 1987 r. zatrudniony na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Tam przygotował rozprawę doktorską pt. „System Europejskiej Współpracy Politycznej w integrowaniu Europy”, pracę habilitacyjną pt. „Zmiany i rozwój w systemie Unii Europejskiej po Traktacie z Maastricht” oraz książkę profesorską pt. *Kryzys i zaburzona dynamika Unii Europejskiej*. Członek-założyciel Ośrodka Badań i Edukacji Europejskiej, Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich (jego obecny wiceprzewodniczący) oraz Rady Polityki Zagranicznej. Obecnie: kierownik Zakładu Badań nad Integracją Europejską WNPID UAM. Kieruje też i sprawuje opiekę merytoryczną nad studiami podyplomowymi UAM: Podyplomowym Studium Wiedzy o Europie i Integracji, Podyplomowym Studium Administracji Europejskiej oraz Podyplomowym Studium Zarządzania Projektami i Funduszami UE.

W służbie publicznej zaangażowany jako doradca w: Urzędzie Pełnomocnika Rządu do Spraw Integracji Europejskiej oraz Pomocy Zagranicznej (następnie w Urzędzie Komitetu Integracji Europejskiej) w charakterze doradcy i analityka; Sejmie RP jako Stały Doradca w Komisji Spraw Zagranicznych i Komisji do Spraw Unii Europejskiej. Opiekun naukowy w krajowych i międzynarodowych programach stypendialnych, m.in. Akademii Artes Liberales; Amerykańskiej Fundacji Kirklanda; Rządu RP pt. Studia Wschodnie; Programie MOST i MISH.

Współpracował naukowo i edukacyjnie m.in. z Krajowym Ośrodkiem Szkoleniowym Europejskiego Funduszu Społecznego, Stowarzyszeniem Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Europejską Akademią Samorządową Poznań/Strasburg, Przedstawicielstwem Komisji Europejskiej w Polsce, Parlamentem Europejskim, Komitetem Regionów, Europa Institut w Berlinie i w Bocholt, Ludwig-Maximilians-Universität w Monachium, Akademią Dyplomatyczną PISM/MSZ oraz z Zespołem do Spraw Unii Gospodarczej i Walutowej przy Prezydencie RP. Autor i redaktor naukowy licznych monografii i artykułów naukowych.

Dr hab. Joanna Dyduch, adiunkt w Katedrze Studiów Europejskich na Uniwersytecie Wrocławskim. Autorka publikacji na temat polityki zagranicznej oraz polityki energetycznej w warunkach integracji europejskiej, m.in. monografii (opracowanej wraz z I. Kosirem, S. Jakubowskim oraz J. Usiakiem) *Poland and Slovakia: Bilateral Relations in a Multilateral Context (2004–2016)* (Stuttgart 2017) oraz monografii *Europeizacja polskiej polityki zagranicznej w perspektywie realizmu strukturalnego* (Wrocław 2016), nagrodzonej na konkursie Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich za najlepszą monografię z zakresu studiów europejskich w 2017 r. Członek Komitetu Wykonawczego Europejskiego Stowarzyszenia Studiów Izraelskich (European Association of Israel Studies), działającego przy School of Oriental and African Studies, University of London.

Dr hab. Wojciech Gagatek, Instytut Nauk Politycznych, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. W centrum jego zainteresowań badawczych leży system polityczny Unii Europejskiej (w szczególności zagadnienia dotyczące Parlamentu Europejskiego), demokracja i reprezentacja polityczna w UE, partie polityczne na poziomie europejskim, porównawcza analiza systemów politycznych oraz metodologia badań społecznych. Współpracuje z instytucjami państwowymi oraz unijnymi, a także organizacjami pozarządowymi. Przygotowuje ekspertyzy i raporty dla Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego.

Dr hab. Bogdan Jacek Góralczyk, profesor Uniwersytetu Warszawskiego; od 2016 r. dyrektor Centrum Europejskiego UW, politolog i sinolog, znawca Azji Wschodniej, szczególnie Chin i Południowo-Wschodniej Azji (Birmy-Mjanmy oraz Tajlandii, gdzie był ambasadorem) oraz spraw europejskich, szczególnie węgierskich (od dziesięcioleci związany z tym krajem). Autor wielu książek i opracowań wydanych w Polsce i za granicą.

Dr hab. Tomasz Grzegorz Grosse, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, dr hab. nauk politycznych; kierownik Zakładu Polityk Unii Europejskiej w Instytucie Europeistyki UW. Specjalizuje się w analizie polityk gospodarczych w UE i w państwach członkowskich, a także w zarządzaniu publicznym, geoeconomii, europeizacji oraz myśli teoretycznej dotyczącej integracji europejskiej.

Prof. dr hab. Ireneusz Paweł Karolewski, profesor nauk społecznych na Uniwersytecie Wrocławskim, kierownik katedry nauk politycznych w Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. W. Brandta. Ukończył studia nauki politycznych na Uniwersytecie Poczdamskim (1990–1995), tam uzyskał tytuł doktora

(dr.rer.pol. w 1999 r.) i doktora habilitowanego (venia legendi w 2008 r.), adiunkt w Katedrze Teorii Politycznej Uniwersytetu Poczdamskiego (1999–2008). Profesor gościnny m.in. na Uniwersytecie Harvarda, Uniwersytecie Kalifornijskim w Santa Barbara, w Instytucie Studiów Politycznych w Lille oraz Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie. Specjalizacje badawcze: integracja europejska, badania nad nacjonalizmem, społeczeństwo obywatelskie, teoria polityczna. Współzałożyciel Grupy Badawczej „Identity” Europejskiego Konsorcjum Badań Politologicznych (ECPR) oraz główny wydawca rocznika „Annual of European and Global Studies” (Edinburgh University Press). Autor i redaktor naukowy: *European Identity Revisited* (Routledge, 2016), *New Approaches to EU Foreign Policy* (Routledge, 2014), *Civic Resources and the Future of the European Union* (Routledge, 2012), *The Nation and Nationalism in Europe* (Edinburgh University Press, 2011) i *Citizenship and Collective Identity in Europe* (Routledge, 2010).

Dr Cezary Kościelniak, adiunkt na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania badawcze: filozofia polityczna, przemiany polityki szkolnictwa wyższego, religia w życiu publicznym, kulturowe uwarunkowania stosunków międzynarodowych.

Wykładał gościnne m.in. na Uniwersytecie Katolickim w Mediolanie, Università degli Studi di Firenze, Instytucie Nauk Religijnych w Kijowie (2016 r., 2017 r.). Autor publikacji m.in. *Uniwersytet, rozwój, kultura* (Poznań 2015), *Frunze w meczecie* (Poznań 2016).

Dr hab. Tomasz Kubin, adiunkt, kierownik Zakładu Stosunków Międzynarodowych w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Doktor habilitowany w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce; ukończył również studia podyplomowe na kierunku handel zagraniczny (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach) oraz prawo Unii Europejskiej (Uniwersytet Jagielloński).

Zainteresowania naukowe: stosunki międzynarodowe, szczególnie integracja europejska (m.in. takie zagadnienia, jak: system instytucjonalny Unii Europejskiej, Polska w UE, Unia Gospodarcza i Walutowa, stosunki zewnętrzne UE, zróżnicowanie integracji w UE).

Autor dwóch książek: *Polityczne implikacje wprowadzenie unii walutowej w Europie* (Katowice 2007) oraz *Legitymizacja systemu instytucjonalnego Unii Europejskiej* (Katowice 2014). Współautor (wraz z Małgorzatą Myśliwiec i Małgorzatą Lorencką) dwóch książek: *Wpływ kryzysu gospodarczego na działanie systemu politycznego. Analiza przypadku Grecji, Hiszpanii i Włoch* (Katowice 2017) oraz *Impact of the 2008 economic crisis on the functioning of the political systems. A case*

study of Greece, Spain, and Italy (Katowice 2017). Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach specjalistycznych: „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, „Baltic Journal of European Studies”, „Current Politics and Economics of Europe”, „Economista”, „Investigaciones Históricas. Época Moderna y Contemporánea”, „Politeja”, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, „Progress in Economics Research”, „Przegląd Politologiczny”, „Przegląd Zachodni”, „Rocznik Integracji Europejskiej”, „Stosunki Międzynarodowe”, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, „Studia Europejskie”, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”, „Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych”, „Yearbook of Polish European Studies” oraz w publikacjach zbiorowych.

Dr hab. Krzysztof Malinowski, historyk i politolog, Instytut Zachodni w Poznaniu, profesor Uniwersytetu Szczecińskiego. Główne obszary badawcze: polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Niemiec, stosunki polsko-niemieckie. Najważniejsze publikacje: *Polityka Republiki Federalnej Niemiec wobec Polski w latach 1982–1991* (Poznań 1997), *Przemiany niemieckiej polityki bezpieczeństwa* (Poznań 2009), *Polska i Niemcy w Europie (2004–2014). Różnice interesów – uwarunkowania i konsekwencje* (Poznań 2015).

Dr hab. Magdalena Musiał-Karg, profesor nadzwyczajny w Zakładzie Systemów Politycznych na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; prodziekan ds. badań i rozwoju. Specjalizuje się w zagadnieniach związanych z demokracją bezpośrednią oraz wykorzystaniem nowych technologii w systemach demokratycznych, ze szczególnym uwzględnieniem procesów wyborczych (*e-voting*). Jej zainteresowania badawcze koncentrują się również na problemach związanych z rolą kobiet w przestrzeni publicznej oraz ze współpracą transgraniczną na granicy polsko-niemieckiej. Autorka wielu publikacji w Polsce i za granicą. Jest inicjatorką powołania i koordynatorem działalności Grupy Badawczej „Inicjatywa Helwecka”. Od października 2014 r. otrzymuje stypendium MNiSzW dla wybitnych młodych naukowców.

Prof. dr hab. Artur Nowak-Far, profesor zwyczajny prawa (w zakresie prawa UE, prawa finansowego i regulacji funkcjonowania administracji publicznej), doktor nauk ekonomicznych, dyrektor Instytutu Prawa Szkoły Głównej Handlowej, profesor wizytujący National Taiwan University w Taipei. W latach 1997–1999 członek rządowego zespołu zadaniowego do spraw harmonizacji technicznej, 2003–2005 doradca ministra rolnictwa i rozwoju wsi w zakresie prawa Unii Euro-

pejskiej, 2007–2013 członek Kolegium NIK, 2013–2015 wiceminister spraw zagranicznych odpowiedzialny za sprawy prawne i traktatowe.

Prof. dr hab. Waldemar Paruch, profesor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce, twórca i kierownik Zakładu Teorii Polityki i Metodologii Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej; specjalności naukowe: metodologia badań politologicznych, teoria polityki, myśl polityczna, systemy polityczne (autorytaryzm), partie polityczne (ruch ludowy, obóz piłsudczykowski, Prawo i Sprawiedliwość), stosunki międzynarodowe (systemy bezpieczeństwa, polityka zagraniczna Rzeczypospolitej, Europa Środkowa). Autor około 200 publikacji naukowych, w tym 30 publikacji zwartych, redaktor naczelny/przewodniczący komitetów naukowych kilku czasopism z zakresu nauk społecznych. Doradca Marszałka Sejmu RP; pełnomocnik Prezesa Rady Ministrów ds. utworzenia i funkcjonowania Centrum Analiz Strategicznych; członek Rady Fundacji CBOS; przewodniczący Rady Społecznej przy Wojewodzie Lubelskim do spraw Rozwoju Nauki i Szkolnictwa Wyższego; członek sztabu wyborczego Andrzeja Dudy w wyborach prezydenckich w 2015 r.; ekspert Sejmu RP; główny ekspert projektu „Europa Karpat”; analityk spraw publicznych, specjalista w zakresie polityki zagranicznej.

Dr hab. Rafał Riedel, profesor Uniwersytetu Opolskiego, absolwent Uniwersytetu Śląskiego i Akademii Ekonomicznej w Katowicach; wykładał m.in. w Rotterdamie, StGallen, Walencji, Miami, Ostrawie, Bratysławie i Berlinie; stypendysta Open Society Institute, Deutscher Akademischer Austauschdienst, Marie Curie Fellowships Programme, FSS, CRUS/SCIEX NMB. Uczestnik i organizator licznych projektów badawczych i edukacyjnych w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki. Autor kilkudziesięciu publikacji o tematyce społeczno-polityczno-ekonomicznej (monografie, prace zbiorowe, artykuły naukowe i publicystyczne), m.in. w takich czasopismach jak: „Post-Communist Economies”, „Public Health”, „Baltic Journal of European Integration”, „Anthenaeum”, „Studia Polityczne”, „Przegląd Politologiczny”, „Studia Europejskie”, „Przegląd Europejski”, „Wspólnoty Europejskie”, „Politeja”, „The Polish Foreign Affairs Digest”, „Studia Medioznawcze”, „Zeszyty Prasoznawcze”, „Wrocławskie Studia Politologiczne”, „Przegląd Zachodni”, „Stosunki Międzynarodowe”. Prace badawcze w: Max Planck Institute for the Study of Societies w Kolonii oraz Max Planck Institute for the Study of Collective Goods w Bonn, TU Chemnitz, ARENA Centre for European Studies/University of Oslo i Center for Comparative and International Studies/ETH, Zurich.

Dr Mariusz Ruszel, doktor nauk humanistycznych z zakresu nauk o polityce, adiunkt w Katedrze Ekonomii Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej

im. I. Łukasiewicza. Absolwent Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Autor monografii: *Bezpieczeństwo energetyczne Polski. Wymiar teoretyczny i praktyczny* (Warszawa 2014), *Polski wpływ na kształtowanie polityki energetycznej UE 2004–2015* (Warszawa 2016); współautor monografii: *Wspólny rynek gazu UE* (Warszawa 2015), *Global LNG Market* (Rzeszów 2017). Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych, współredaktor kilku publikacji zbiorowych, a także recenzent wielu czasopism naukowych w Polsce oraz za granicą. Redaktor naczelny czasopisma naukowego „Energy Policy Studies”. Uczestnik Laboratorium Idei – Prezydenckiego Programu Eksperckiego KPRP. Badania naukowe koncentruje na polityce energetycznej oraz bezpieczeństwie energetycznym głównie Polski oraz Republiki Federalnej Niemiec.

Prof. dr hab. Janusz Ruszkowski, politolog w Instytucie Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, Jean Monnet Chair ad Personam Jean Monnet Chair on Eastern Dimension of the EU oraz Jean Monnet Centre of Excellence w Uniwersytecie Szczecińskim. Wykładał gościnnie na Uniwersytecie w Stuttgarcie (1995 r.), Uniwersytecie w Catanii (1997 r., 2000 r.), Uniwersytecie Konya (2006 r.), oraz Uniwersytecie w Ołomuńcu (2007 r.) oraz Uniwersytecie Europejskim w Tiranie (2014–2018). Współpracownik Komitetu Regionu Unii Europejskiej (2011–2012). Autor ponad 200 publikacji naukowych, w tym np. *Ponadnarodowość w systemie politycznym Unii Europejskiej* (Wolters Kluwer Warszawa 2010), *Wstęp do studiów europejskich. Zagadnienia teoretyczne i metodologiczne* (PWN Warszawa 2007), współautor publikacji *Leksykon Integracji Europejskiej* (wspólnie z E. Górnicz, M. Żurkiem, PWN Warszawa 1998, 2000, 2003, 2004), *Parlament Europejski. Dynamika instytucjonalna i kompetencyjna* (Szczecin 2010), *Teorie w studiach europejskich. W kierunku nowej agendy badawczej* (Szczecin–Warszawa 2012, współredaktor), *Multi-level Governance w Unii Europejskiej* (Szczecin–Warszawa 2013, współredaktor), *Euro. Wspólna waluta zjednoczonej Europy* (wspólnie z M. Żurkiem, Szczecin 2003), *Państwo w Unii Europejskiej* (Szczecin 2017, współredaktor). Członek stowarzyszeń międzynarodowych: Jean Monnet Community (JMC), European Community Studies Association (ECSA) oraz European Political Science Network Association (Eps-Net).

Dr Filip Tereszkiwicz, doktor nauk humanistycznych z zakresu nauk o polityce. Adiunkt w Katedrze Własności Intelektualnej, Prawa Administracyjnego i Europejskiego na Wydziale Ekonomii i Zarządzania Politechniki Opolskiej. Kierownik Pracowni Zarządzania Własnością Intelektualną i Prawa Gospodarczego przy Centrum Nauka–Biznes Politechniki Opolskiej. Uczestnik I edycji Prezydenckiego Programu Eksperckiego realizowanego przez Kancelarię Prezydenta RP.

W pracy naukowej zajmuje się działaniami zewnętrznymi oraz polityką bezpieczeństwa UE. Autor ponad 50 prac naukowych, w tym m.in. monografii *Proces instytucjonalizacji Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej* (Toruń 2013),

Dr hab. Piotr Tosiak, doktor habilitowany nauk społecznych, politolog i prawnik, adiunkt w Zakładzie Praw Człowieka Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, członek-założyciel Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich, autor ponad 50 prac naukowych, w tym obszernych opracowań monograficznych dotyczących procesów decyzyjnych w UE, m.in.: *Administracja rządowa państwa członkowskiego w organach przygotowawczych Rady Unii Europejskiej. Perspektywa politologiczna* (2016), *Germany's European Policy in the 21st Century in the Light of Liberal Intergovernmentalism* (2013). Zainteresowania naukowe: prawo instytucjonalne UE, reforma UE, administracja publiczna w UE, prawo konstytucyjne, stosunki międzynarodowe.

Dr Monika Trojanowska-Strzęboszewska, politolog, adiunkt w Instytucie Politologii (Zakład Studiów Europejskich) Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz członkini Międzyinstytutowego Zakładu Badań nad Migracją UKSW. Zainteresowania badawcze: natura i charakter granic zewnętrznych Unii Europejskiej; polityka wobec imigrantów w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej; współczesne teorie integracji europejskiej i koncepcje jedności politycznej UE. Autorka i współautorka wielu monografii i artykułów z tego zakresu.

Dr hab. Maciej Walkowski, profesor Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, kierownik Zakładu Polityki Społecznej i Ekonomicznej Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa. Politolog specjalizujący się w dziedzinie międzynarodowych stosunków gospodarczych, szczególnie w zagadnieniach dotyczących procesu globalizacji i regionalizacji ekonomicznej w świecie (głównie procesu integracji europejskiej oraz roli i znaczenia UE w gospodarce światowej). Kierownik Katedry Jean Monnet – Jean Monnet Chairholder EU DYNAMICUS (*European Union – Economic Development, Young Europeans and Innovations in Crisis Overcoming and Union's Sustainability*) na lata 2016–2019. Członek zespołu badawczego Jean Monnet Centre of Excellence EU/EXACT na lata 2018–2021 (EU external actions in the contested global order – (In)coherence, (dis)continuity, resilience) – academic coordinator prof. UAM dr hab. Tadeusz Wallas.

Prof. dr hab. Janusz Józef Węc, profesor zwyczajny nauk humanistycznych w zakresie historii powszechnej najnowszej i stosunków międzynarodowych.

Kierownik Jean Monnet Chair oraz Katedry Studiów nad Procesami Integracyjnymi w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Autor ponad 200 publikacji naukowych wydanych w kraju i za granicą, w tym 19 monografii i syntez, na temat ustroju Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej, integracji europejskiej i pozaeuropejskiej, stosunków polsko-niemieckich, najnowszej historii Niemiec, a także niemieckiego systemu politycznego. Ostatnio wydane monografie: *Pierwsza polska prezydencja w Unii Europejskiej. Uwarunkowania – Procesy decyzyjne – Osiągnięcia i niepowodzenia* (Kraków 2012), *Spór o kształt ustrojowy Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej w latach 1950–2010. Między ideą ponadnarodowości a współpracą międzyrządową. Analiza politologiczna* (Kraków 2012), *Traktat Lizboński. Polityczne aspekty reformy ustrojowej Unii Europejskiej w latach 2007–2015* (Kraków 2016), *Niemcy wobec reformy ustrojowej Unii Europejskiej w latach 2002–2016* (Kraków 2017).

Prof. dr hab. Konstanty Adam Wojtaszczyk, europeista, politolog, dyrektor Instytutu Europeistyki na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego.

Prof. dr hab. Radosław Zenderowski, Instytut Politologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Katedra Stosunków Międzynarodowych i Studiów Europejskich. Zainteresowania badawcze: polityka międzynarodowa (wymiar polityczny i kulturowo-cywilizacyjny); Europa Środkowo-Wschodnia i Bałkany; tożsamość narodowa i transnarodowa; konflikty etniczne i religijne, religia–narod–nacjonalizm; problematyka granic i pograniczy. Autor i współautor wielu publikacji.

Prof. dr hab. Krzysztof Zuba, politolog i historyk; kierownik Zakładu Studiów Europejskich, Instytutu Politologii Uniwersytetu Opolskiego. Zainteresowania badawcze: polityka europejska państw narodowych, przywództwo polityczne, system polityczny Polski, system polityczny Wielkiej Brytanii.

Prof. dr hab. Katarzyna Żukrowska, profesor ekonomii i politolog. Dyrektor Instytutu Studiów Międzynarodowych, Kolegium Ekonomiczno-Społecznego SGH. Specjalizacja: stosunki międzynarodowe, gospodarcze i polityczne. Absolwentka wydziału handlu zagranicznego Szkoły Głównej Handlowej (SGPiS). W latach 1978–1993 pracownik naukowy w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych, w latach 1993–2000 analityk w Instytucie Rozwoju i Studiów Strategicznych. Od 1996 r. profesor w Szkole Głównej Handlowej z kilkoma funkcjami administra-

cyjnymi: prodziekan KES (1999–2004), dziekan KES (2004–2008), wicedyrektor Instytutu Studiów Międzynarodowych (1997–1999), kierownik Polsko-Francuskiego Programu Studiów Europejskich (1997–2002), kierownik Katedry Bezpieczeństwa Międzynarodowego SGH (od 2002 r.), kierownik Polsko-Francuskich Europejskich Studiów Doktorskich (od 2005 r.).

Autorka 529 publikacji (w tym 50 książek, 250 rozdziałów w książkach, 178 artykułów i 50 recenzji), również w jęz. obcych: angielskim, chińskim, francuskim, niemieckim, rosyjskim oraz ukraińskim. Doradca ekonomiczny w organizacjach międzynarodowych: NATO, OECD, KE–UE, ONZ. Specjalizacja: międzynarodowe uwarunkowania przemian systemowych, integracja europejska, finanse europejskie: UGiW i budżet UE, bezpieczeństwo ekonomiczne, międzynarodowe stosunki gospodarcze i polityczne. Ostatnie publikacje: *Budżet ogólny Unii Europejskiej* (2009); redaktor naukowy: *Transformacja systemowa w Polsce* (2010), *Fair Trade w globalizującej się gospodarce* (2010), *Harnessing globalization, czyli ujarzmienie globalizacji* (2012), *Kryzys gospodarczy 2008+ test dla stosowanej polityki. Metody przeciwdziałania i ich skuteczność* (2013), *Otwarcie. Konkurencyjność. Wzrost* (SGH, 2016).

